

Várad

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
KULTÚRA

2020

XIX. ÉVFOLYAM 1. (178.) SZÁM

SZERKESZTŐSÉG

Főszerkesztő: Szűcs László
Irodalom: Tasnádi-Sáhy Péter
Művészet: Ujvárossy László
Kultúra: Tóth Hajnal
Társadalom: Fried Noémi Lujza, Laza Erika
Kritika, esszé: Simon Judit
Főmunkatársak: Boka László,
Kőrössi P. József, Péter I. Zoltán,
Pomogáts Béla, Szilágyi Aladár,
Tavaszi Hajnal, Varga Gábor
Olvasószerkesztő: Megyesi Antónia
Tördelőszerkesztő: Darabont Éva
Benkő J. Zoltán (1973–2019)
Szerkesztőségi titkár: Kemenes Henriette

ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK:

Barabás Zoltán (1953–2015)
Dr. Indig Ottó (1936–2005)
Kinde Annamária (1956–2014)
Dénes László
Gittai István
Lipcsei Márta

SZERKESZTŐSÉG:

Nagyvárad, Patrioților u. 2.

LEVELEZÉSI CÍM:

Revista culturală Várad
410068 Oradea
Piața 1 Decembrie nr. 12

E-mail: varadlap@gmail.com

Internet: www.varad.ro

KIADJA

a Várad kulturális folyóirat
Felelős kiadó: Szűcs László

KÉSZÜLT

a nagyváradi Europrint Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Derzsi Ákos

A *Várad* előfizetési díja 1 hónapra 7 lej, 3 hónapra 18 lej, fél évre 30 lej, egy évre 50 lej. Előfizethető a szerkesztőségben készpénzzel, vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímének, valamint az Abonament *Várad* megjegyzésnek a feltüntetésével: Revista culturală *Várad* Oradea Piața 1 Decembrie nr. 12, CUI 18415639, Cod IBAN: RO81 TREZ 0762 1G33 5000 XXXX Trezoreria Oradea.

*Tótos Ádám, ifj. Kovács Levente, Tasnádi-Sáhy Noémi jelenete
Lovassy Cseh Tamás művének előadásában*

Meg nem rendelt kéziratokat, illusztrációkat
nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 1583-0616

3

SZŰCS LÁSZLÓ

Drámakihívás Adyval, Adyról

4

#Ady 100
Drámakihívás

LOVASSY CSEH TAMÁS | ELCSÉTÉ

Projekt B111 – Kísérlet egy felvonásban

15

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE

Apokrif Ady-versek

– avagy a költő szíve helyén átmeneti
zengeráj üzemel

29

DEMÉNY PÉTER

Legénylakás

48

TÓTH HAJNAL

Többszemközt
a drámakihívásról

58

Drámakihívás – a rendező szemével

– A Várad körkérdésére Mátyás Zsolt Imre,
Lovassy Cseh Tamás darabjának rendezője
válaszol

60

Drámakihívás – a rendező szemével

– A Várad körkérdésére Hunyadi István, Bíró
Árpád Levente darabjának rendezője
válaszol

61

Drámakihívás – a rendező szemével

– A Várad körkérdésére Tasnádi-Sáhy Péter,
Demény Péter darabjának rendezője válaszol

A CÍMLAPON: Szotyori József és Gidófalvi
Imola Demény Péter darabjában

A HÁTSÓ BORÍTÓN: Csatlós Lóránt, Balogh Attila,
Román Eszter és Pitz Melinda Bíró Árpád Levente
drámájában

A Várad folyóirat
működését a Bihar Megyei Tanács
biztosítja

Támogatónk
a Communitas
Alapítvány

SZÚCS LÁSZLÓ

Drámakihívás Adyval, Adyról

A XI. Nagyvárad-i Könyvmaraton első estéjén, november 9-én a *Várad* folyóirat szerkesztőségében húzott sorsot, azaz témát három szerző: Biró Árpád Levente, Demény Péter és Lovassy Cseh Tamás. Őket kértük fel, hogy legyenek alkotó részesei az Ady 100 Drámakihívásnak, a költő halálának centenáriumán meghirdetett emlékévként egyik legizgalmasabb mozzanatának. Az emlékévként eseményei közé tartozik még a múlt év januárjában megtartott Ady-virrasztás a színházban, a Péter I. Zoltán-féle első teljes Ady-életrajz bemutatói, Nagyvárad mellett Debrecenben, Zilahon és Nagykárolyban, továbbá november végén Orbán Miklós *A csodák eszendeje* című CD-jének bemutató koncertje; utóbbit a sikeresen felbuzdulva február végén megismétlik a filharmóniában a szerző és zenész barátai.

Visszatérve a drámakihívásra, a szervezők Péter I. Zoltán segítségével választottak ki néhány epizódot, mely Ady Endre életéhez kötődik. A játék részeként az írók egyszerű passzolhattak, ha nem tetszett a választott borítékból kihúzott téma. Biró Árpád Levente témája: budapesti éjszakai Adyval a Három Holló kocsmában, a színészek pedig Balogh Attila, Csatlós Lóránt, Román Eszter és Pitz Melinda; Lovassy Cseh Tamás témája: Ady látogatása egy párizsi jósnőnél, a játszó színművészek ifj. Kovács Levente, Tőtös Ádám, Tasnádi-Sáhy Noémi, Firtos Edit; Demény Péter művének kiindulópontja Ady és Dénes Zsófia jegyessége volt, a szerepeket Gidófalvi Imola, Szotyori József,

Kardos M. Róbert és Kovács Enikő alakította.

Egyetlen szűk nap állt mindhárom író rendelkezésére, hogy elkészüljön röviddrámájával, a kéziratokat másnap délután kellett leadniuk. Ekkor sorsoltuk ki a szövegeket három rendező, Mátyás Zsolt Imre, Hunyadi István és Tasnádi-Sáhy Péter között, s ők újabb huszonnégy órán belül színpadra is állították az elkészült darabokat. A Szigligeti Stúdió fekete termét zsúfolásig megtöltő közönség zajos tetszésnyilvánításai alapján bátran kijelenthetjük: ez a kihívás sikeres volt.

A műveket és az előadások hangulatát igyekszünk felidézni rendhagyó lapszámunkkal, a három mű szövegek könyvével, az írók, rendezők megszólaltatásával, a bemutató előadásra készült fényképekkel. A *Várad* folyóirat minden közreműködőnek köszönetét fejezi ki, s ígérjük, a kihívás idén ősszel folytatódik!

LOVASSY CSEH TAMÁS | ELCSÉTÉ

Projekt B111

Kísérlet egy felvonásban

#Ady 100 Drámakihívás

„Hozzád száll a mi nagy panaszunk, néhai való királyunk, Korvin, most amikor a magyar fórumon, Pusztaszeren, új nagy kötést csinálnak a magyarok.”

Ady Endre: Ismeretlen Korvin-kódex margójára

Szereplők: SORS EDUÁRD PROJEKTVEZETŐ GÉNSEBÉSZ, DODÓ
HAJNAL ÜNIGE KUTATÓ, LÉDA
SZERETET MÁRTA, AZ OKTATÁSI ÁLLAMTITKÁRSÁG
FŐOSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTESE, JÓSNÓ
ADY ENDRE
EGY PINCÉR

Történik napjainkban, az Ópusztaszeri Nemzeti Irodalmi Skanzen területén.

1. kép

Az Ópusztaszeri Nemzeti Irodalmi Skanzen prezentációs termében vagyunk. E helyen fogadják a látogatókat – rendszerint az iskolai csoportokat. Ma azonban minket – többnyire újságírókat és kormányzati képviselőket. Ha az idő engedi, bátran használhatunk projekciót, szemléltetőeszközöket, a cél: környezetiünk minél inkább emlékeztessen egy ismeretterjesztő bemutatóra. Mire a nézők megérkeznek, hárman – Eduárd, Ünige És Márta – már a térben vannak, fogadják őket. Eduárd és Ünige fehér köpenyben, alatta a szerepüknek megfelelő viselet. Márta kissé kínos jósnő-jelmezben. Az első megszólalások, a nézők fogadása lehet improvizatív is, de a cél: minél protokollárisabb és szervilisebb legyen a látogatók fogadása.

EDU: Jó estét! Jöjjenek, bátran, ott is van még egy hely! Foglaljanak helyet!
Jó estét!

Ha mindenki elfoglalta a helyét, mindhárman kiállnak, szembe velünk. Hosszan néznek minket. Hosszú, kínos csend. Mosolyognak. Izgatottak. Márta jelezni próbál Eduárdnak, hogy ideje lenne kezdeni. Az kapcsol. Esetlen, feszült.

LOVASSY CSEH TAMÁS (1992, Nagyvárad) dramaturg, drámaíró. A BBTE színháztudományi szakán végzett, kortárs színház szakán meszterizett. Rendszeresen részt vesz színházi előadások létrehozásában, drámáit erdélyi és magyarországi színházakban is bemutatták. Szépirodalmi munkákat, kritikát publikál erdélyi irodalmi és szaklapokban. A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem és Nemzeti Színház Legjobb dráma pályázatán I. helyezett lett (2011), 2016-ban elnyerte a Communitas Alapítványi irodalmi ösztöndíját.

EDU: Persze. Jó estét kívánok! Nagyon sok szeretettel köszöntöm önöket az Ópusztaszeri Nemzeti Irodalmi Skanzenben, köszöntöm a Nemzeti Emlékezetfejlesztési Hatóság küldöttségét, kezdeményezésünk felügyelőbizottságának tagjait, a Dunai Hajózási Társaság veteránjainak képviselőit, a Budapest V. Kerület Gazdasági Bizottságának tagjait, valamint a sajtó megjelent képviselőjét.

Engedjék meg, hogy bemutatkozzam, én Sors Eduárd vagyok, génebéssz, kutató, e projekt koordinátora és – persze – nem utolsósorban az önök mai házigazdája.

Engedjék meg, hogy bemutassam kollégámat, de még mielőtt, először inkább bemutatnám meghívottunkat, nagyon, nagyon örülünk, hogy elfogadta a meghívásunkat és velünk tart ma Szeretet Márta, az Oktatási Államtitkárság főosztályvezető-helyettese, akire ma egy nagyon-nagyon különleges feladat vár, valamint végül pedig tehát akkor Hajnal Ünige kutatótársamat, intézetünk fiatal, nemrégiben hazatért tehetségét. Bravó!

ÜNIGE: Köszönöm szépen! Mindannyian emlékszünk még fiatakorunk, gyermekkorunk egyik meghatározó filmjére: a *Jurassic Parkra*. Ki emlékszik rá? Lássuk! Nagyszerű! Akkor bizonyára jól emlékszünk még Hammond professzor sétapálcájára is, benne a gyantába zárt apró szúnyogra, valamint az apró szúnyogba zárt dinoszaurusz-DNS-re.

EDU: Ami azonban sokáig csak fikció volt, az mára valóság. Intézetünk, kormányunkkal szoros együttműködésben és egyetértésben, néhány évvel ezelőtt beindított egy programot, melynek célja nemzeti nagyjaink, irodalmi üstököseink, hogy úgy mondjam, revitalizálása.

ÜNIGE: Ami a *Jurassic Parkban*, 1993-ban még csak álom volt, az ma, 2019-ben, az Ópusztaszeri Nemzeti Irodalmi Skanzenben: valóság. Látni fogják: egy tökéletesen izolált, de részletekbe menően valósághű világot építettünk fel, ahol irodalmi aszteroidáink a maguk hús-vér valóságában léteznek, működnek, alkotnak, mi pedig, a kései utókor, életüket nem háborgatva, szemlélhetjük őket.

EDU: Irodalmi szupernóváink DNS-ei sokkal könnyebben hozzáférhetőek, mint a dinoszaurusz-DNS-ek, így tulajdonképpen könnyű dolgunk volt: a kinyert mintákat laboratóriumi körülmények között fejlesztettük, mára pedig itt állnak előttünk teljes valóságukban, a nekik megfelelő, általunk felépített környezetben mindazok, akiket a magyar irodalom arcképcsarnokából oly jól ismerünk.

ÜNIGE: Kezdeményezésünknek elsősorban pedagógiai célja van.

EDU: Ezért is örvendünk annak, hogy körünkben köszönhetjük Szeretet Márta főosztályvezető-helyettest.

ÜNIGE: Hiszen az irodalmi skanzenünkbe ellátogató diákcsoportok, osztályok százai, sőt, mára már ezrei – határon innenről és határon túlról – így közvetlen formában találkozhatnak a magyar irodalom lényegével, a szellem sugárzó erejével...

EDU: ...közvetlen módon tapasztalva meg a magyar irodalom születését.

ÚNIGE: Természetesen tisztában vagyunk a ránk nehezedő felelősséggel, így arról is szükségét érezzük beszámolni, főként önöknek, fenntartóinknak és támogatóinknak, hogy mint minden ilyen gigavállalkozás esetében, becsúszhatnak előre nem látott nehézségek, melyekről Szeretet Mártát kérném fel, hogy szóljon néhány szót. A sajtó részéről pedig, ha kérdéseik lesznek, azokat majd írásban, a nemzeti irodalmi skanzen kukac ópusztaszer pont eu címre várjuk.

MÁRTA: Köszönöm szépen! Elnézve önöket, számos pedagógusarcot látok, mondhatni, egymás közt vagyunk, beszélhetünk hát nyíltan és őszintén. Ez az intézmény az elmúlt években nélkülözhetetlenné vált a magyar irodalomoktatásban. Létezhet-e bármilyen más szemléltetőeszköz, diafilm, szöveggyűjtemény, mely helyettesíteni tudná a közvetlen megtapasztalást, az élményt, hogy diákjaink csak pár méterről, olykor pár centiről, egy üvegfalon keresztül láthatják az *Egri csillagok*, az *Édes Anna*, a kis *Vuk*, az *Ábel-trilógia*, az *Úz Bence* vagy épp *Az arany ember* szerzőjének életét, a remekművek születésének körülményeit és pillanatait. Mi azonban, akik az irodalomoktatás rögzös útjára léptünk, jól tudjuk, hogy mű és alkotó élete gyakran súlyos titkokat rejt. Nézzék, nem kertelek: mint minden fényesen világító csillagnak, úgy irodalmi nagyjainknak is van egy kevésbé ismert, a pedagógiai-oktatási folyamatba nehezen beilleszthető oldala. Programunk fejlesztése során nem szerettük volna, hogy diákjaink figyelmét elvonják azok a főként magánéleti, tulajdonképpen a létrejött művek szempontjából elhanyagolható részletek, melyek rossz fényt vetnének irodalmi nagyjainkra, nemzeti irodalmunk értékére, úgyhogy az Oktatási Államtitkárság szakértőivel egy vizsgálóbizottságot hoztunk létre, s a kutató urakkal közösen egy olyan megoldást dolgoztunk ki, melynek eredményeként diákjaink nem szembesülnek mindazokkal a részletekkel, melyek, hogy úgy mondjam, más megvilágításba helyezhetnék irodalmi géniuszaikat.

EDU: Az eljárás tulajdonképpen végtelenül egyszerű. A genetika eszköztárát használva, minden alany esetében feltártuk az erkölcsileg, morálisan aggályosnak mondható élethelyzeteket okozó géneket, s ezeket tulajdonképpen kikapcsoltuk. Nem szóbeszéd, nem fikció: létezik az alkoholizmusért, a poligámiáért és minden egyéb elhajlásért felelős gén, s ezeket kémiai-biológiai úton kikapcsoltuk.

MÁRTA: Skanzenünk felépített díszletei között Pilinszky János boldog házasságban él Márkus Annával, Arany János esetében pajzán, erotikus tartalmú szövegek fel sem merülhetnek, József Attila épp a múlt héten fejezte be egyik új, eddig ismeretlen antikommunista költeményét, mai bemutatónk alánya pedig, Ady Endre léböjt-kúrát tart és csak ritka alkalmakkor fogyaszt alkoholt.

EDU: A genetika azonban nem nyújthat mindenre megoldást. Fontos, hogy alanyaink életében konkrét impulzusok is ériék őket, melyeknek köszönhetően a különböző kikapcsolt viselkedési formák nem aktivizálódhatnak, így kutatóink részt vesznek alanyaink életében, mindennapos szereplői annak – kollégám, Ünige, Brüll Adélként követi nyomom mai alanyunk életét.

ÜNIGE: Eduárd pedig Adél férjét, Dodót...

EDU: ...vagy inkább Diósy Ödönt.

ÜNIGE: Tehát Dodóként vesz részt a kísérletben.

EDU: Megfigyeltük tehát, hogy bizonyos időközönként szükségessé válik olyan élethelyzetek kialakítása, melyek során pozitív visszacsatolást kap az erkölcsileg helyes viselkedésminta, e hatások pedig jó útra terelik vagy ott tartják, ha úgy tetszik, nyomás alá helyezik alanyunkat, aki így, ha néha kísértésbe is esik, projekt-alkalmas marad.

ÜNIGE: Persze felmerül a kérdés, hogy ez mennyiben befolyásolja a létrejövő művek értékét, hiszen bizonyos elméletek szerint az adott élethelyzetekre, még ha azok erkölcsileg, morálisan meg is kérdőjelezhetők, szükség van...

MÁRTA: *(belefojtja a szót)* De ezek nem megalapozottak, ezért ezekkel nem foglalkozunk ugyebár.

EDU: Amit ma fognak látni, az épp egy ilyen, általunk csak sarokpontnak nevezett élethelyzet lesz, hiszen az Oktatási Államtitkárság projektfelügyelő bizottsága a hozzá beérkezett pedagógusi panaszok alapján úgy döntött...

MÁRTA: Nagyon helyesen...

EDU: Úgy döntött, hogy a B111-es alanyunk...

MÁRTA: Vagyis Ady Endre...

EDU: ...esetében szükségessé vált egy újabb sarokpont kihelyezése, miután a Tiszagyendai Általános Iskola látogatása során nem várt eseményekbe ütköztünk.

MÁRTA: Vagyis konkrétan abba, hogy hetedikes diákjaink az *Egy párisi hajnalon* című vers megszületését tekintették volna meg, de helyette végignézhették, ahogy a B111-es alanyunk két francia kurvával mulatozik a kedvenc párizsi kocsmájában.

EDU: Úgy döntöttünk tehát, hogy alanyunkat erős sokkhatás alá helyezzük, mely ismételen eltántorítja az irodalomoktatással összeegyeztethetetlen életviteltől.

ÜNIGE: Noha nem tudjuk, ennek milyen hatásai lehetnek az alany további alkotói folyamataira...

MÁRTA: *(ismét)* De a mindenféle alaptalan feltételezések helyett, ugyebár, az előttünk álló feladatra koncentrálnunk inkább.

EDU: Az pedig külön öröm számunkra, hogy ebben a sarokpontban maga Szeretet Márta vállalta, hogy közreműködik és az ő megkérdőjelezhe-

tetlen erkölcsi, morális és pedagógiai szilárdságával téríti jobb belátásra alanyunkat.

Közben berendeződik a tér: a jósnőnél vagyunk. Márta elfoglalja helyét.

EDU: (az eseményeket végig narrálja – lehetőleg mikrofonba) Ady párizsi élet-szakaszában vagyunk, költőnk felkeresi a jól ismert jósnőt, Madame Thèbes-t, célunk pedig, hogy beépített emberünk, kedves Márta, olyan információkkal szolgáljon számára, melyek megrémítik, eltántorítják, jobb belátásra bírják alanyunkat kicsapongó életvitelével kapcsolatban, s így a Nemzeti Alaptantervvel összhangban lévő viselkedésmin-tát mutat majd a továbbiakban is.

Ady érkezik.

Láthatjuk, alanyunk kifogástalan egészségi állapotban van, noha az irodalomtörténeti kutatások szerint a történeti valóságban már megfertőződött a halálát okozó kórral, a vérbajjal, itt azonban láthatjuk, erről szó sincs, és azt szeretnénk, hogy ez így is maradjon.

2. kép

Ady bejön. Kezet csókol, leül.

ADY: (lendülettel) Écoutez, pour être honnête, je ne crois pas en ces affaires!*

MÁRTA: (zavartan, erre nem számított) Zsö. Zsö moá. Quel. Nő pá. Zsö. (vált) Magyar költő magyarul beszéljen!

ADY: Maga magyar?!

MÁRTA: Párizs... Jönnek-mennek. Kompváros – mondjam így. Ráragad az emberre...

ADY: Honnan tudja, hogy...

MÁRTA: Hogy költő?

ADY: Jézusom!

MÁRTA: Egy jós?

ADY: Ez rémes.

MÁRTA: Ugyan. Annyira csak nem lehetek ijesztő, Ady úr...

ADY: A nevem is honnan?! Mintha figyelnének.

MÁRTA: Mindenkit figyel valaki.

ADY: Nem, nem. Konkrétan. Megfigyelnek. Minden sarokban...

MÁRTA: S-s-s... Lássuk, mi van itt. Micsoda mongol, harcban edzett kéz! A barázdái... milyen hideg... csak nem fázik? Ó, Párizsban jár az ősz...

* Fon.: Ékuté, púr etr onett, zsö nő kroá pá an széz áffer! – Nézze, őszinte leszek magával, én nem hiszek az ilyesmiben!

ADY: Március 21. van.

MÁRTA: Úgy értem, hogy egy költő szívében, abban mindig ősz van, nem igaz?

ADY: Ősz... hogyne.

MÁRTA: Mire kíváncsi?

ADY: Hát nem tudom... igazából...

MÁRTA: Ha holnap meghal, megmondhatom?

ADY: Ha mindjárt ma is, Madame.

EDU: A legfontosabb, hogy a beavatkozások során alanyunk ne sejtsem semmit. A konstruált világ, melyben az alany működik, részletekbe menően kialakított.

MÁRTA: Orientális kéz... Érdekes.

ADY: Elég keleti a hazám, Madame.

MÁRTA: Egy keleti ember Párizsban... Milyen érdekes.

ADY: Menekült a magyar sors útján.

MÁRTA: Na... azért azt nem mondanám.

ADY: A szerelem, a magyar Athén fórumának menekültje.

MÁRTA: Inkább mondjuk: vendég. Szóval író.

ADY: A legjobb fajtából.

MÁRTA: Látom, igen.

ADY: És mit lát még?

EDU: Fontos, hogy a sarokpontokban alanyunk biztonságban érezze magát.
Hogy bizalmába férközzünk.

MÁRTA: Sikert. Borzalmas sikereket.

ADY: És még?

MÁRTA: Szerelmet. Ámúr. Grand ámúr. Egy szerelmet, mely látszólag másé, de a látszat egén a kétely szertefoszlik, a csillag, a fényes csillag...

EDU: Itt az alanyra céloz.

MÁRTA: ...beragyogja a boltozatot, s a szerelem teljesen övé, minden zavar tovatűnt.

ADY: Egy szerelmes, nyomorult csavargó. Előbb a gyomor, aztán a szerelem.

MÁRTA: Hát ez a gyomor, ez tele van.

ADY: Na ne mondja!

MÁRTA: Látom, igen, igen, látom!

ADY: Mondja már!

MÁRTA: A napkorong egyre fényesebben izzik. Egyre nő, növekszik, sugarai a Bois de Boulogne fáit ölelik. Egyre hatalmasabbra duzzad és akkor!

ADY: Mi van?! Mondja, mit lát?!

MÁRTA: A fák levelei! Csodálatos! A fák levelei nem lánggra gyúlnak!

ADY: Nem?!

MÁRTA: Nem! Megolvadnak, csodás, megolvadnak és aranytalléroként hullnak a földre.

ADY: Örület!

EDU: Ezt a látomást én írtam.

MÁRTA: De a tallérokat csak egyetlen ember szedheti össze! Egy szerelmes, egy író ember, egy... egy... költőóriás.

ADY: Hihetetlen.

MÁRTA: Magát látom, vidám, zsebeit megtömi arannyal, nem kérdés, egy gazdag embert látok, jóllakott, egészséges, és a múzsa...

EDU: Ez a legjobb rész!

MÁRTA: ...a múzsa fedetlen keblekkel táncolja körül, mint nimfák a forrásban tanyázó aranyhalak ikráit.

ADY: És ez lennék én? Jóllakott? Gazdag? Egészséges? Madame, ha a fele igaz, ha negyede való, magával szemben az Isten kegyeltje ül! Megcsókolhatom?

MÁRTA: *(erőteljes váltás)* Jaj!

ADY: Na!

MÁRTA: Szörnyű!

ADY: Mi?

MÁRTA: Amit látok!

ADY: Mondja!

MÁRTA: A nimfák a forrás mellett...

EDU: Itt most akkor kapaszkodjunk meg.

MÁRTA: Az egyik vad táncba kezd. A talpa alatt a föld egyre vékonyodni látszik. A napkorong most még jobban izzik. A szerelmes férfi zsebében a tallérok most súlyos kövek. A nimfa sikolyától beborul az ég, pusztító kórság, fehér bőrükön kelések.

ADY: Hagyja... hagyja abba!

MÁRTA: A kelésekből démonok törnek elő, a szerelmes férfit az éhség emészti belül, a zsebében a kövek a mélybe húzzák, a luxuria démona egy kecske hátán vágat felé, a bujaság démona közelít, a férfi – *(váltás)* ez lenne maga – minden képességét elveszíti, lóversenyről és gazdaságról ír, a verselés magára hagyja.

ADY: Elég!

MÁRTA: Nyomorultul zuhan a semmibe, a bujaság démona a vállain tanyázik.

ADY: Elég!

MÁRTA: Hova megy?

ADY: Ahová a veszett lelkek.

MÁRTA: Várjon már!

ADY: Halott emberhez beszél!

MÁRTA: Látok még valamit.

ADY: Ettől félek. Nyomorult fajta vagyok! Szenvedésre született magyar faj!

MÁRTA: Várjon már! A férfi... A férfi most egy pallost ránt elő.

ADY: Beledől, elvérzik, vége.

MÁRTA: Nem! Pallosára díszbetűkkel írva: Festina lente.
EDU: Lassan járj, tovább élsz.
MÁRTA: Arany pallos ez, s a démont vele... a bujaság démonát...
ADY: A kecskeháton?
MÁRTA: Azon hát! Levágja!
ADY: És?
MÁRTA: Mit és?
ADY: Mi van a férfival?
MÁRTA: Jól van.
ADY: Újra gazdag?
MÁRTA: Még mindig.
ADY: És a szerelme?
MÁRTA: Elhalmozza mindenével. Festina lente! A bölcs férfi, aki megtartóztatja magát, aki a bujaság démonát legyőzte...
EDU: Fontos, hogy az alany maga jöjjön rá a megoldásra. Úgy maga építi be életmodelljébe a helyes cselekvési modellt.
MÁRTA: A keresztény-európai értékek mentén szerveződő élet istennek kedves, boldogságra vezet.
ADY: Vagyis...
MÁRTA: Vagyis nincs kurvázás, van siker. Van kurvázás, nincs siker.
ADY: Maga boszorkány!
MÁRTA: Nem csalog, csak figyelmeztetek! Húsz frank. Maga dolga, hogy hogyan dönt. Kínok között, harmincévesen megőrülni, vagy kicsit visszafogja magát és boldog élet, napsütés.

Ady még valamennyit időz a jósnőnél, majd búcsúzkodnak. A tér átrendeződik. Kávéház.

ÜNIGE: Minden sarokpont-beavatkozás után úgynevezett kontroll szituációkat helyezünk el az alany életpályáján. Ez lényegében azt jelenti, hogy alanyunkat a kapott kiigazító impulzus után leteszteljük és az elkerülni kívánt viselkedésmintával ütköztetjük. Esetünkben már a nap elején találkozóra invitálta Dodó...

EDU: ...vagyis Diósy Ödön.

ÜNIGE: ...a B111-es alanyt kedvenc kávéházába.

Ady már a kávéházi asztalnál ül. Érkezik Edu – mint Dodó.

3. kép

EDU: *(harsányan, nagy kedvvel)* Én nem leszek a szürkék hegedőse, hajtszon szentlélek vagy a korcsma gőze!

ADY: *(nem reagál, még mindig a jóslat hatása alatt)*
EDU: Na! Bandika! Pincér! Két fekete és egy kancsóval a tegnapi sauvignonból!
ADY: *(riadtan)* Nem, Dodókám!
EDU: Ne, ne! Legyen két kancsó!
ADY: *(már-már hisztérikusan)* Nem!
EDU: Mon Dieu... Bandika...
ADY: *(a pincérhez)* Kamillát!
PINCÉR: *(unottan)* Az nincs. Van Chloé, Louna, Amelie, Alice, Lisa, Julie, Julia és tegnap érkezett egy Uljana nevezetű Moszkvából, de azt inkább csak megtekintésre ajánlom, mert gyanúsan izzad.
ADY: Nem, nem, nem. Egy teát! Kamillát!
EDU: Jézusom. *(a pincérhez)* Hívjon orvost!
ADY: Nem! Dodókám! Nem! Ez a kecske hátán a démon.
EDU: Ez az.
ADY: A fekélyes kelésekkel táncoló nimfa az aranyhalikrák körül. Érted?!
EDU: Hogyne!
ADY: Mondd, van-e az ember zsebében több, van-e értékeesebb tallér a saját géniusznál?
EDU: Van. Izé, nincs.
ADY: Ugye! Istenem, Dodóka! Mit tettem, mit tettem eddig?! Miért nem szóltál, te gazember, te cinkosom, az enyészetben pártfogóm!
EDU: Látom, a javasasszony...
ADY: Az Isten vezetett hozzá! És az utolsó pillanatban!
EDU: Jól van, Bandika. Jól van. S meddig tart ez a keresztényi buzgalom?
ADY: Ne bánts!
EDU: Mert estére két szép teremtés kíván megismerni téged...
ŰNIGE: A kontrollszituáció. Ha a beavatkozásunk sikeres volt, alanyunk a nemzeti alaptantervnek megfelelően dönt.
EDU: Két tüzes, kétszer két nagy tehetségű teremtés, pezsgővel, forrón vágyakozva utánad...
ADY: Elég! Hallani is borzalom! Semmit nem ér, Dodókám, semmit a tehetség, ha az embert harmincévesen elviszi az ördög! Festina lente.
ŰNIGE: Siker. Jól dönt.
EDU: Akkor erre koccintunk?
ADY: Kristályvízzel.
ŰNIGE: Siker.
ADY: Először érzem, Dodókám, hogy megnyugszik ez a test!
ŰNIGE: Siker.
ADY: Hogy az ember nem fűtőanyag. Nem önmagát veti a tűzre, nem ő ég, nem őt égetik! Érted?!
ŰNIGE: Látjuk: a B111-es alany esetében sikeres volt a beavatkozás. Részt vevő kollégánk most magára hagyja, láttuk, az alany mindenféle kísértésnek ellenállt, máris munkához lát, így feltehetőleg a közeljövőben is

megtartja a pedagógiai szempontok szerint is elfogadható viselkedési normákat. Az azonban kérdés, mindez, az új viselkedési forma, miként hat irodalmi munkásságára. Mennyire befolyásolja az alanyt a megváltozott életvitel.

Közben Ünige – mint Léda – lép be Ady terébe.

EDU: A B111-es alany narratívájából kizártuk az összes szégyenkezésre okot adó elemet. A továbbiakban már csak monitorizálnunk kell az alanyt, akinek életpályáját bizonyára nem töri ketté betegség, ideggyengeség estébé, estébé.

4. kép

ADY: Drága Lédám! Hát meg se csókolsz? Na, ne félj, a borszag, a dohány, amit úgy nem szeretted, az nincs. Huss! Zsupp! Nincs! Nézd, ezt nézd! Van új vers! Tiszta versek, ez lesz a címük, egy tiszta ember írja őket, aki nem fél, nem reszket, akinek nem tűz folyik ereiben, hanem vér, tiszta vér! Tiszta versek! *(szavalni kezd)* A nyári szélben minden andalog, fejünk felett a nyári csillagok, én jól vagyok, én jól vagyok, fejünk felett a csillagok, egy kisbogár most elrepül, ki elveszett, most megkerül. *(hosszan kivár)* Na?

ÜNIGE: Ez mi?

EDU: Ünige!

ADY: Hogyhogy mi?

EDU: Pozitív megerősítés!

ÜNIGE: Hát hogy ez mi?

ADY: Hogyhogy mi, Lédám? Tiszta versek!

EDU: Pozitív megerősítés!

ÜNIGE: Hát eddig nem ilyeneket írtál.

EDU: Piros kód!

ADY: Eddig! Egy új kor! Az aranypallos, a kecske hátán lovagló buja démonnal leszámoltam!

ÜNIGE: Aha...

EDU: Pozitív megerősítés!

MÁRTA: Most mit csinál?

EDU: *(kifelé)* Lassan bemutatónk végére érünk, köszönjük a figyelmet.

Lassan a fény lemegy.

ÜNIGE: De nem jó. Egy kisbogár most elrepül, ki elveszett, most megkerül?!
Mi a szar ez?

EDU: Köszönjük, hogy kíváncsiak munkánkra! A büfében egy kis szeretet-
vendégségre várunk mindenkit.

MÁRTA: Mit csinál?

ADY: Hogy mondasz ilyet, Lédám?!

ÜNIGE: Hát ne haragudj meg, de ez úgy szar, ahogy van. Kisbogár?!

ADY: Új ciklus! Tiszta versek!

ÜNIGE: Hát akkor nekem jobban tetszettek a mocskos versek.

ADY: Kérlek!

ÜNIGE: Egy kisbogár most elrepül, ki elveszett, most megkerül?! Jézusom! A
„Reggelre én már messze futok / S bomlottan sírok valahol: / Most sírni,
nyögni nem merek én, / Páris dalol, dalol” – na ez igen, de ez a bogárka,
meg nyári csillagok...

EDU: Ünige! Vége! Gyere ki. Piros kód!

ÜNIGE: Piros kód?!

ADY: Hogy mi?

ÜNIGE: Hát tényleg piros kód!

ADY: Kedvesem!

ÜNIGE: Pincér! Egy kanccsóval a Bandikának, mert teljesen veszíti el az eszét
szemmel láthatóan.

ADY: Nem, Lédám!

ÜNIGE: De, Bandikám!

EDU: Köszönjük szépen, tényleg, köszönjük, a büfében lesz akkor egy kis
beszélgetés...

ÜNIGE: És pezsgőt! Pezsgőt is hozzon a Bandikának, mert egészen rosszul
van, és a lányoknak is szóljon már, ha ott van, lehetőleg annak az
Uljanának, mert a Bandikának kezelés kell, nyári csillagok, meg kisbo-
garak ellen!

EDU: Kutatásunk korábban sajnos nem tért ki arra vonatkozóan, hogy a
megváltozott életkörülmények miként hatnak ki alanyainkra. A B111-
es alany, miután a nemzeti alaptantervnek megfelelő útra lépett, egyre
feltűnőbbben kezdett megkérdőjelezhető minőségű verseket írni.
Barátjával, az ismert komponistával, a *Keserű méz, avagy a vágy ereje*
című operett megalkotásához is nekiláttak. Intézetünk ekkor látta
jobbnak, ha törli a narratívát.

ÜNIGE: A B111-es alanyt újra találkoztattuk a jósnővel, akit immár egy inté-
zeti kollégánk alakított, nem mintha Szeretet Márta főosztályvezető-
helyettessel bármilyen problémánk lett volna. Ez alkalommal az ott
hallottakat alanyunk kétkedéssel fogadta. Ady Endre életvitelén nem
változtatott. A B111-es projekt látogathatóságát megszüntettük. Helyette
rendhagyó irodalomórákat tartunk és minden évben Ady-felolvasóestet
szervezünk. Meghitt, lélekemelő alkalmak.

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE

Apokrif Ady-versek

avagy a költő szíve helyén átmeneti zengeráj üzemel

„Adyt mindig utol kell érni, de nem lehet.
Nem hagyja magát.”

(Cseke Gábor)

„most jön a csattanó ady endre
meglepetés ady endre egy elfelejtett
meg nem jelentetett írása ady endre
ady endre ady endre ady endre (...)”

(Hizsnyai Zoltán)

Szereplők: RENDEZŐ
ROMÁN ESZTER, ESZTER
PITZ MELINDA, MELU
BALOGH ATTILA, ATTILA
CSATLÓS LÓRÁNT, CSATI

Amikor a nézők érkeznek, már zajlik az élet. A színen az egyik nagyváradai napilap korabeli redakciója, rengeteg papírral a földön. Általában véve nagy az összevisszaság. A színen Eszter és Attila. Eszter az írógép mögött unatkozik, nem tudja, mit kezdjen az életével, látványosan unja a helyzetet, és nem is érdekli, hogy mi történik a színen. Azt vizslatja, kik érkeznek, néha rá-ráköszön a nézők-re. A redakcióban két telefon csörög egyfolytában: amikor az egyiket leteszik, a másik csörögni kezd. Attilának egy perc nyugta sincs, kutyanyelvekre – hosszú papírcsíkokra – írja a beérkező híreket. Írás közben hangosan mondja is a hírt. A közjáték addig folytatódik, amíg mindenki el nem foglalja a helyét, és sötét lesz. Az utolsó hír Ady halálhíre.

ATTILA: Ady meghalt.

ESZTER: Ady meghalt? (rövid csend, majd reagál a saját, teátrálisan feltett kérdésre) Nem jó. Kezdhetem újra?

A Rendezőre néz, aki ő maga is ott ül a közönség soraiban. A rendező még egyelőre nem szólal meg, csak bólint, a jelenet megismétlődik.

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE (1993, Nagyvárad) a BBTE bölcsészeti- és kommunikációtudományi alapképzéseit, valamint a kommunikációs készségfejlesztés mesterképzést is elvégezte. A PKE többnyelvűség és multikulturalitás mesterképzésének, illetve a BBTE Kommunikációtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. 2015-től a nagyvárad Szigligeti Színház közkapcsolati felelőse. Az Élő Várad Mozgalom Kinde Annamária-díjas tagja.

ATTILA: Ady meghalt.
ESZTER: Ady meghalt?

Csend. A rendező súgni próbál, háromszor ismétli el, egyre hangosabban és idegesebben. Eszter is ideges.

RENDEZŐ: Oda egy költőóriás, jaj! (...) Oda egy költőóriás, jaj! (...) Oda egy költőóriás, jaj!

ESZTER: Jó, jó, tudom.

A rendező feláll és a közönség felé fordul.

RENDEZŐ: Kedves közönségünk... Nos... nem sokszor van ilyen, hogy... öhm, ilyen szép feladattal bízzák meg az embert, s hát ugye, ez a lényeg, hogy ember, mert emberből vagyunk, szóval, hogy hibázhatunk. Tekintsük úgy, hogy ez most egy főpróba (*idézőjelet formál a kezével*), önök meg belesnek a kulisszák (*idézőjelet formál a kezével*) mögé. Kezdjük újra.

ESZTER: Nem.

RENDEZŐ: Tessék?

ESZTER: Nem, nem szeretném újrakezdeni. Ne haragudj, nekem ez nem megy. Nem erre hívtok ide Novák Eszter. Itt ez egy művészsínház, próbálunk itt valahogy rendesen dolgozni, elmélyülten, s akkor jönnek ezek a felkérések, hogy itt egy nap alatt hozzunk össze valamit.

RENDEZŐ: De hát erre fizetnek. A Nemzeti Kulturális Alap támogatja ezt a projektet.

ESZTER: Ez egy hülyéskedés, na.

Rendező kérdően néz Attilára.

ATTILA: Igaza van.

RENDEZŐ: Gyerekek, ne csináljátok már. Hát tudvalevő volt, hogy lesz ez a projekt.

ATTILA: Hát én, mondjuk, csak szerda óta tudom, de semmi baj, persze.

RENDEZŐ: Erre készültek az emberek.

ESZTER: (*a közönség felé fordulva*) Én igazán nem akartam maguk előtt. Nem, tényleg nem. De most már azért tényleg itt az ideje, hogy valaki kiálljon, s elmondja. Van ez a társulat, mindig kérnek tőlük ezt meg azt, mindent megcsinálunk, de hát mi színház vagyunk, nem csapágygyár, te szoktad mondani így, Kati, hát nem?

ATTILA: Figyelj, és nem lehetne, hogy esetleg most így előadjuk a Ki vagy te, Adyt? Úgyis itt az Ady-kötet, behívjuk Cibit, Csati úgyis itt van, a csapatunkba tartozik, előadunk belőle egy részletet.

RENDEZŐ: Nem! Nem! Nem erre szólt a felhívás. Itt emberek drámákat írtak. Nézzétek, itt van, elolvastuk, ügyes szöveget írt Biró Árpí nekünk, most itt ül, és nézi a szerencsétlenkedésünket s gondolkodik, hogy milyen sajtóközleményt lehet majd erről a cirkuszról írni, aztán jól megsértődik, s itt hagy minket.

ESZTER: Hát úgyis mindig azon gondolkodik, hogy lelép!

ATTILA: Különben, szerintem egy kicsit durva, hogy így rögtön Ady halálával kezdődik a Biró Árpí drámája.

RENDEZŐ: Milyen öntudatos színészek lettetek hirtelen!

ATTILA: Arra gondoltunk – elmondhatom neki?

ESZTER: Mondjad.

ATTILA: Szóval, hogy arra gondoltunk, lehetne az egész kevésbé ilyen kisrealista alkotás.

RENDEZŐ: Hol volt időtök ebben a huszonnégy órában gondolkodni?

ATTILA: Valami olyasmit szeretnénk, hogy legyen benne vetítés meg valami kortársszínház.

RENDEZŐ: Nem, nem. Ez az egész nem rólatok szól, hanem a drámaíróról.

ATTILA: De Biró Árpí biztos nem haragszik meg, ha valami jobbat csinálunk.

ESZTER: *(közben belakja a teret, a fénytechnikusnak beszél)* Hosszú, figyelj, tedd be azt a videót, amit mutattam.

A fénytechnikus bekapcsolja a vetítőt, látszik, hogy Youtube-ról teszi be a következő videót (Nagyvárad, 1919): https://www.youtube.com/watch?v=OeS_dxGMQ4E.

ESZTER: 1919-es felvétel, látod, van köze Ady halálához.

RENDEZŐ: De ennek semmi köze nincs az életképhez, amit az írók húztak!

ATTILA: A Biró Árpí szövegének sem nagyon volt.

ESZTER: Meg inkább ilyen lenti fények legyenek, Hosszú, jó? Majd tedd az elejétől, amikor szólunk, azzal a számmal együtt, amit délelőtt mutattam.

ATTILA: Füstöt is fogunk kérni. Beszereltétek? És akkor lesz kortárstánc!

ESZTER: Meg kell egy mikrofon.

Attila behozza a mikrofont.

ESZTER: Így ilyen lírai-földöntúlivá tudjuk tenni a jelenetet.

RENDEZŐ: Lírai-földöntúlivá? Szerintem Simon Judit nem pontosan erre gondolt, amikor kigondolta ezt az egészet.

ESZTER: De belátja majd ő is, hogy szükséges.

RENDEZŐ: Így is mindenki arról beszél, hogy mi itt mindig modernkedünk, azért nem jönnek a stúdióba, kérlek, csináljuk meg, amit Árpíka írt, na.

ESZTER: De azt fogjuk. Itt-ott dekonstruáljuk.

ATTILA: Mint Radu Afrim.

ESZTER: *(rászól a rendezőre)* Ülj le!

ATTILA: Szóval az alaphelyzet, hogy Biró Árpai beszívott, és bekerült Ady Endre agyába. Ez a tér itt Ady Endre elméje. Az első jelenetben azt jelenítjük meg, hogy Ady Endre elmetere meggörbül...

RENDEZŐ: Meggörbül?

ATTILA: ...igen, mert beivott. Ady Endre elment a kocsmákba és megborult.

RENDEZŐ: Megborult?

ATTILA: A részeg Ady Endre agyába látunk bele.

RENDEZŐ: Baszki mit fog erről írni a *Krónika*.

Attila int, hogy kezdhetnek. Eszter kivonul. Sötét lesz, füst.

ATTILA: Amikor ma este Biró Árpai írás közben elszenderült, döbbsenten vette észre, hogy Ady Endre elméjébe került. Szétnézett, és kissé zavartan konstatálta, hogy a költő szíve helyén alkalmi zengeráj üzemel.

Megszólal a következő dal (Parov Stelar: Mojo Radio Gang): <https://www.youtube.com/watch?v=-BsAl6HVZ-Ye&list=PLskW5b1fsXAC28FmRx4LmrAAOE7ZQIy7E&index=4>. Időközben mint árnyalakok kezdenek beszivárogni a Három Holló jellegzetes szereplői, egy nő (Melu) férfinak öltözve (de nem tudjuk eldönteni a nemét), egy férfi (Csati) drag queenként, illetve egy könnyelmű hölgy (Eszter). Tömegkoreográfia, amelynek a végén Attilának látványos szólója van, ami miatt a többi alak körbeveszi őt, és csodálattal nézi, ahogy táncol.

CSATI: Briliáns...!

ESZTER: Milyen öntelt, koravén...

MELU: Mondd csak ki, édesem: fasz.

CSATI: Kedves közönségünk! Hadd mutassam be ezt a pompás fiatalembert. Párizstól Nagyváradig, Nagyváradtól Pest-Budáig mindenki csodálja tehetségét. Fogadják szeretettel Ady Endrét!

ATTILA: Kérem, itt valami félreértés van. Én nem Ady Endre vagyok, hanem Biró Árpád Levente.

CSATI: *(kacag, aztán enyhe megvetéssel)* S akkor ezzel most mit akar mondani? Nem lesz vers?

ESZTER: De hát maga korábban azt mondta, rólam is ír egy verset.

ATTILA: Biztosan összekever valakivel.

ESZTER: Bandi?

ATTILA: Mondom, hogy Biró Árpád Levente.

MELU: Az meg kicsoda?

ATTILA: Ma este húztunk a Várad szerkesztőségében témát egy egynapos drámaírói kihívásra. És arra emlékszem, hogy pálinkáztunk, megit-

tam a pertut Szűcs Lacival, aztán elindultam hazafelé. Aztán hirtelen itt találtam magam, Ady elméjében.

CSATI: Kedvesem, itt szívesen látunk mindenkit, de a komédiások és drámaírók inkább a Télikertet preferálják. Nálunk álkörhelyek, ex-cúgoscipők, tébolyult dizőzök iszogatnak, és csak azért járnak hozzánk, hogy meghallgassák a legújabb pest-budai költeményeket. Van vers?

ATTILA: Ha feltételezésem igaz, és tényleg Ady elméjében vagyunk, biztosan találunk itt verset.

CSATI: Tehát van vers vagy nincs vers?

ATTILA: Nézze, én lennék a legboldogabb, ha találnék idebenn esetleg egy eddig ismeretlen Ady-verset. Azt jól beleírnám a drámába, és azzal meg tudnám mutatni, hogy jobb vagyok, mint Lovassy Cseh Tamás.

A rendező feláll és látványosan pakolni kezd. A jelenet leáll.

ATTILA: Még van belőle. A jelenetből.

RENDEZŐ: Ez egy hülyeség. Jó, látom, ti élvezitek meg minden, de hát Csati, mi ez a gönc rajtad?

CSATI: Gondoltam, csinálunk valami mást, mint a többiek.

RENDEZŐ: Ha ti azt tartottátok szomorúnak, hogy a Biró Árpai drámája Ady halálával kezdődik... ha engem kérdeztek, ez a szomorú. Hogy ezt művelitek egy ilyen ünnepen.

ESZTER: Mit művelünk, mit?

RENDEZŐ: Miért, Melu, neked ez tetszik?

MELU: Én inkább nem mondok semmit.

RENDEZŐ: Na, azért nem mond semmit, mert nem tetszik neki. Azért nem mond semmit. Csak nem mer szembeszállni a színésztársaival, szép dolog a bajtársiasság, meg a kitartás, csak itt akkor nem tudom, miért járattátok velem a hülyéjét egész délután.

ESZTER: Szerintem te túlzol.

ATTILA: Nem lehetne, hogy esetleg végignézed? Lesz benne még mozgásos betét meg songok, meg arra gondoltunk, hogy betehetnénk egy ilyen maszkos játékot.

RENDEZŐ: Mi köze van ennek Adyhoz?

CSATI: Én úgy értettem, hogy lehet szorosan is értelmezni meg tágabban is.

RENDEZŐ: Ne haragudj, Csati, nem tudlak ebben a ruhában komolyan venni.

ATTILA: Csak akkor még ezt nézd meg, ez tényleg vagány. Biró Árpai rá akarnak támadni ezek az asszonyok, hogy miért nincs vers, és akkor Biró Árpai bedobja, hogy mivel Ady elméjében vannak, ezért rajta kívül mindenki más csak képzeletbeli lény és nem létezik. És akkor jön egy sejtelmes, halk zene, adjátok be, fiúk, lécci, meg a fényeket is.

Csati, Melu és Eszter elkezdene a rendező körül járkálni, majd mindenki a mikrofonhoz fájrad, és elmondja Ady *Élünk vagy nem?* című verse alábbi részletének egy-egy mondatát.

*Élünk? – ugye, nem élünk?
Valakinek rossz álma
Lidérc-seregre válva –:
Csak rossz álmom vagyunk mink?*

*Vagy élünk? – mégis élünk?
S a megdühödött poklok
Népe, e véres, bomlott:
Valósággal mink volnánk?*

ATTILA: Aztán ide ki kellene még valamit találni, hogy hogyan kössünk át, mert itt következne egy olyan jelenetsor, amelyben minden szereplő elmondja a viszonyát Adyval. Ezt még nézd meg, kérlek. *(leülteti a rendezőt)*

MELU: Aznap is, mint szokott volt, este kilenc felé érkezett. A Három Holló ilyenkor szomorkás kis helyiség: a délutáni törzsvendégek már nem itt mulatták az időt, az éjszakai ismerősök még nem lépték át küszöbét. Ady a szeparéba indult: elhamvadt idők ócska állomása. Rozzant, szennyes falai zavarták Bandit, ezért bekérette maga mellé a kristályvíz életnagyságú plakátját. Mindenkit összefüggésbe hozott a vörös hajú nővel, a bolondját járatta velem, a gazdával, a főpincérrel, de még saját magával is.

Mintha Ady hangja szólalna meg felvételtől. Szövegrészlet a Nyári estén című Ady-publicisztikából. Melu és Eszter helyet cserélnek.

Ott ült mellettem, és a szívem mégsem dobogott, mégsem vert gyorsabban. Valami bolond, álmodozó hangulatba ringatott az enyhe levegő, a csillogos ég, az édes nyugalom!

Mikor a természet csendje néha-néha az én szívemben is nyugalmat teremt, Ő jut eszembe; Ő, ki egy ilyen nyugodt percért sóvárgott mindig, akinek szíve soha meg nem szűnt harcolni az ésszel, küzdeni a valóval.

Ő jut eszembe, kinél senki sem érezte jobban az élet átkát, ki az igazságot dőrék módjára nem kereste az emberekben, csak saját szívében, ebben a sokat kínozott, sokat szenvedett szívben, melyben a leggyötrőbb érzések a legédesebb dalokban forrtak össze.

Ő jutott eszembe most is.

ESZTER: Végre jó ő. Csinos vidékies úrfi. A kezét néznéd: olyan tiszta, mint egy fiatal szerzetesé, amelyet az imént mártott meg a szenteltvíztartóban. A haját vizsgálád: ama sánta lord jutna eszedbe, aki költői ihletében átúsztta a tengerszorost. A szemében egy ijedt, beteg gyermek félelme, míg a másik pillanatban akár olyannak is láthatod, mint egy mohó kalandort, aki Nagyváradról Párizsig minden gyönyört felhabzsolni, minden női testből való drágaságot magához ragadni óhajtana.

Mintha Ady hangja sejlene föl, részlet hangzik el a Valaki emleget című költeményből.

*(...) Valaki, valaki most emleget...
Merre megyek,
Van-e út az utca-mélytől
Föl a hasogatott égnek?
Még sokáig kísér az ének
S én botorkálok tovább,
Keresem, aki emleget,
Keresem lelkemben azt,
Akiért érdemes volna
Így élni búsan és loholva
Sötét utcákról nézve az eget.
Valaki, valaki most emleget,
Valaki szán,
Valaki szánja
Azt, ki Páris sötét utcáira
Dobva nézi, kívánja
Az eget
S akit megríkat az az ének,
Melyet dalolnak
Éjszakában vidáman vesző
Rongyos, de társas legények.
Valaki, valaki most emleget (...)*

RENDEZŐ: *(nem bírja, közbeszól)* És te mi vagy, Csati?

CSATI: Én vagyok a nő a kristályvízplakátról, akit Márk Lajos festett. Vagyok egy csüggedt leány, aki egy szolid pezsgőzés erejéig hajnalban még betért a Három Hollóba. Vagyok egy erotomán brettli-énekesnő. Egy korán megöregedett tingel-tangel görll, egy ligetszépe, amely este tíz után a legpompásabb, vagy inkább egy hajnalka, aki pirkadat előtt bont szirmot. Vagyok egy Rienzi Mária a sok közül, akinek ópiumajkairól nem szárad a sanzón, a kuplé. *(kuplét énekel)*

Naponta úgy négy óra tájban
A Három Holló szépen telik,
A Laudon, a Dob s a Király utca
Corporativ megjelenik.
Majd nyolcan ülnek egy asztalhoz
És mind a nyolc két kávéért kér
De kiflit azt annyit zabálnak
Amennyi gyomrokba fér.
És a Banda vígan trombitál
Jaj de bűg a bombardon.
A Galitzensteinné ül elől
Azután a Madam Kohn
A jó Buxbaumné is résen van
Koketál a Löwy lány
– Kérem – kérdi a Frau von Neugirig
Mára Purim van talán?

Megint mintha Ady hangján hallatszana Az én menyasszonyom című költemény.

*Mit bánom én, ha utcasarkok rongya,
De elkísérjen egész a síromba.*

*Álljon előmbe izzó, forró nyárban:
„Téged szeretlek, Te vagy, akit vártam.”*

*Legyen kirugdalt, kitagadott, céda,
Csak a szívébe láthassak be néha.*

*Ha vad viharban átkozódva állunk:
Együtt roskadjon, törjön össze lábunk.*

*Ha egy-egy órán megtelik a lelkünk:
Üdvöt, gyönyört csak egymás ajkán leljünk.*

*Ha ott fetrengnek lenn, az utcaporba:
Borúljon rám és óvjon átkarolva.*

*Tisztító, szent tűz hogyha általéget:
Szárnyaljuk együtt bé a mindenséget.*

*Mindig csókoljon, egyformán szeressen:
Könnyben, pizsokban, szenvedésben, szennyben.*

*Amiben minden álmom semmivé lett,
Hozza vissza Ő: legyen Ő az Élet.*

*Kifestett arcát angyalarcnak látom:
A lelkem lenne: életem, halálom.*

*Szétzúzva minden kőtáblát és láncot,
Holtig kacagnók a nyüzsgő világot.*

*Együtt kacagnánk végső búcsút intve,
Meghalnánk együtt, egymást istenítve.*

*Meghalnánk, mondván:
„Bűn és szenny az élet,
Ketten voltunk csak tiszták, hófehérek.”*

Vetítés a térre: Latinovits Ady-versvideói, nagyon-nagyon halkan.

MELU: Némely péntek reggel a versírástól annyira fel volt dülva, meg lehetett ijedni tőle. Ideadta a versét. Megegett, hogy egy szó vagy egy egész sor nem tetszett nekem, Ady elkezdte törni a fejét, a végén másik szót írt oda, sőt, a kifogásolt sor helyett is másikat írt. Azt mondja ott egyszer:

ESZTER, MELU, ATTILA, CSATI (*egyszerre*): Tudod, rettenetes egy zsenivel egy testben lakni.

MELU: Amit én tudok, ahogy én látok, senki más... mint valami szikra gördül rá, menekülnöm kell előle... én vagyok az utolsó élő magyar...

ESZTER: Végtelen jóságos és végtelen kegyetlen, tudatos és naiv, babonás és rendkívül tisztán lát, egészben azonban nyílt és nagyon becsületes. Sohasem pozór, világfájdalmas vagy groteszk, s a kultúrája óriási. Nagyszerűen képzett intellektuel, sokszor pajkos, kölykösen kötekedő. Igazán összeszorul a szívem, hogy ennyi tiszta, hozzám közel álló szépség és érték képviselője ma már roncs és letagadhatatlanul beteg ember. Folytonos láz, forró kezek, mik félóránként válnak jéghideggé, hörgő tüdő, köhögés, mi letompítja mély csengésű, férfias hangját, álmatlanság, örökös veronálszedés s nagy fokú neuraszténia.

CSATI: Mindent akartunk s nem maradt

Faló csókjainkból egy falat,
Vágy, emlék, bánat, cél, okság,
Egy pillanatnyi jóllakottság.

Vonaglottunk bízón, nagyon,
Hús estén és hideg hajnalon.

Pállott harctér szegény testünk
S jaj, örökre hiába lestünk.

Több voltunk, jaj, tán kevesebb,
Mint a hajrás, kis szerelmesek.
Túl vánkoson, leplen, ingen
Sírva láttuk meg: ez se Minden.

Be búsak vagyunk, be nagyok,
Csókokban élő csóktalanok,
A Végtelent hogy szeretjük:
Sírunk, csókolunk s újra kezdjük.

RENDEZŐ: Isten őrizz, hogy még újra is kezdjétek.

ATTILA: Nem tetszik?

RENDEZŐ: Attila, figyelj ide. Jó gyerek vagy te. Mint rendező, megérthetnél engem is, hogy... á, értem már. Szóval, tulajdonképpen az fáj neked, hogy te akartad ezt rendezni, és téged nem kértek fel Szűcsék.

ATTILA: Miről beszélsz?

RENDEZŐ: Sérti a rendezői önérzetedet, hogy Mátyás Zsoltot, Hunyadi Isti meg Tasnádi-Sáhy Pétert kérték fel rendezőnek, s nem téged. Értem én. De ez a választás nem a rendezői tehetségedet minősíti, sokkal inkább a színészi kvalitásaidat helyezi előtérbe.

ATTILA: Félreérted.

RENDEZŐ: Tudhattam volna, hogy túlteng benned a szerepvágy.

ESZTER: Most sértegeted Attilát?

CSATI: Amíg ezt elintézték, kimehetek a mosdóba?

RENDEZŐ: Nem értem, gyerekek, hova lett belőletek a színpadi alázat.

CSATI: Valaki esetleg segítene nekem, mert ebben a ruhában nem tudom, hogy kell pisilni.

ATTILA: Alapvetően azokban az alkotói folyamatokban hiszek, ahol nincs ez a klasszikus hierarchia, hogy rendező meg színész, hanem alkotótársak vannak, és az alkotás ilyen partneri légkörben zajlik. Demokratikus színházcsinálást tanultam Marosvásárhelyen, és ez nem az.

ESZTER: Ez egy ajánlat a színészek részéről.

MELU: Legalább nézd végig.

CSATI: Én elmehetek pisilni akkor?

ATTILA: Hagyjátok, lányok, nem kell könyörögni. Ha neki a kisrealista Ady-jelenet kell, akkor azt csináljuk meg.

ESZTER: Melunak igaza van, ha már elkezdjük, akkor legalább fejezzük be. Kérlek, nézd végig, mit ajánlunk, s annak fényében dönts. Vagy döntsön a közönség.

MELU: Ja, ha már drámakihívás, akkor csinálhatjuk azt is, hogy most lejátsszuk a mi verzióinkat, aztán megcsináljuk úgy, ahogy te kérted, és megszavaztatjuk a közönséggel, hogy melyik maradjon.

RENDEZŐ: Jó. Jó. Legyen, ahogy akarjátok. Végignézem, jó, és aztán majd döntünk, hogy mi legyen.

ESZTER: Csati, ne menj sehova.

MELU: Attila, hol is folytatjuk?

ATTILA: Nem... nem tudom... nagyon felzaklatott ez a konfliktus.

ESZTER: A ráeszmélés megvolt, Biróárpi bemutatkozott, sorban minden kocsmatöltelék mondott egy-egy dolgot...

ATTILA: A nagy bebaszós jelenet jön most.

CSATI: Az éjszakán, nagy hangszerünkön,

Várva, remegve feszül a húr.

Sugdosódnak az éji manók:

Hol a karmester úr?

Bús emberek éji csapatja

Vár... a sok gethes hangulat.

Választ kérünk, meddig várjuk még

A karmester urat?

Lehetőség szerint bevonul Trabalka Cili, aki a képzeletbeli Három Holló DJ-jeként zenét kever. Bulijelenet, közben ismét mikrofonhoz vonulnak a szereplők.

MELU: Ez a proletáriátus és a zsidóság fészke. Itt keleti pizok, konstantinápolyi hangzavar, zsidó élelmesség és magyar lustaság oly csodálatos vegyülékké olvad össze, hogy a nyugati turista, ki először fordul meg a helyen, nem győzi eléggé bámulni...

ATTILA: Már csak három és fél óra van hátra a leadási határidőig, gondolta magában Biró Árpi és keservesen kajtatott eddig ismeretlen Ady-költemények után a költő szíve helyén nyílt átmeneti zengerájban. Minden, amit talált: unásig lerágott csont, ezerszer idézett adibandizás. Bezzeg, ha otthon lennék, az én szobámban, és nem a költő agyában, gondolta magában Biró Árpi, akkor előkaphatnám valamelyik Esterházyt. Őt idézni úgyis legalább olyan polgárpukkasztás, mint Érmindszentről prófétának kikiáltani magunkat.

CSATI: Látod, milyen hálás kis divatmama vagyok – egypár baráti sor, és én is tele vagyok szeretettel. Miután ilyen könnyen kielégíthető vagyok, te is gyakrabban írhatnál nekem. Előttem látom kis pofidat, három arcképen, és csókollak ott is, itt is, sokszor, és várok tőled híreket.

ATTILA: Már csak három óra van hátra a leadási határidőig, és én azon izgulok, hogy vajon a meghívott kritikusok, Zsigmond Andrea és Beretvás

Gábor vajon mikor érkeznek szombaton. Minden mással foglalkozom, mintha terelni akarnám a szót arról, milyen kínos, hogy tizenkettő óra ötvenöt perckor még csupán tíz oldal van meg. Rajtam már csak az ital segít.

ESZTER: Miért iszol, édes öregem? Vigyázz magadra, úgyis elég hamar elpusztulunk.

ATTILA: Már csak két óra van hátra... Bizony, én nagy válságban vagyok, s talán bele is pusztulok. Végem van: idegeim finitát mondtak... Úgy érzem, gondolta továbbá Biró Árpi, foglyul ejtettek Ady Endre agyában. Bár legalább vele találkoztam volna. Bandit azonban átvitték a másik szeparéba, lefektették, aludjon.

Csörög a telefon. A zene leáll, mindenki csodálkozik. Az érződik, nem kéne csörögnie. Vagy legalábbis nem az előadásnak ezen a pontján.

ATTILA: Csörög.

ESZTER: Vedd már fel.

CSATI: Végre, kimehetek pisilni.

MELU: De ez nem ott kellett volna csörögni, amikor Biró Árpi felébred az álmából, és rájön, hogy tulajdonképpen még tök sok ideje van hátra a drámaírásból?

ESZTER: De, de.

ATTILA: Halló! Itt Biró Árpád Lev... azaz Balogh Attila, tessék. Engem keresnek... Igen. Igen, szoktam. Hát a *Trakhszi nők* Szentgyörgyön, meg ugye a *Három nővér* Váradon, meg a *Trónok arca casting*. Persze, szívesen. Mikor lenne? Értem, jó. Megtenné, hogy ír egy e-mailt is erről? Diktálok: Balogh géhával, baloghattila.director@gmail.com. Köszönöm. Viszonthallásra.

ESZTER: Na?

ATTILA: Engem kerestek.

MELU: De miért?

ATTILA: Gáspárik. Nyertek valami pályázaton a Nemzeti Kulturális Alapnál, és akarják, hogy fiatal rendezők csináljanak előadásokat az Ady-centenárium alkalmából.

ESZTER: Szuper.

ATTILA: Ja, kösz.

RENDEZŐ: Akkor most már elég volt ebből a diszkóból? Megcsinálhatjuk végre, amit Biró Árpi írt?

ESZTER: Kifutunk az időből. Azt már nem tudjuk megcsinálni.

MELU: De szívesen megmutatjuk, hogy végződik a mi verziónk.

RENDEZŐ: És mi lesz Biró Árpi igazi drámájával?

ATTILA: Majd a Várad leközli.

RENDEZŐ: Tanácstalan vagyok. Márta, Judit, így is megkapom a gázsím? Vagy inkább ne. Inkább adjátok oda a színészeknek. Én ezt így nem vállalom. Nem is az enyém, nincs mit rajta vállalni vagy nem vállalni.
MELU: Csati! Gyere, folytadjuk.

Csati visszajön, de saját, civil ruhájában. Mossa le a sminket.

ESZTER: Leszedted a sminked?

CSATI: Baszottul idegesített.

ATTILA: Mindegy, jó lesz így is. Úgyis a fináléhoz készülődünk.

RENDEZŐ: Legalább azt mondjátok el, hogy közben mi történt.

MELU: Biró Árpi keresi a költeményeket, megkéri a szellemalakokat, hogy segítsenek ők is, és miközben azzal vannak elfoglalva, hogy megtaláljanak legalább egy ismeretlen Ady-verset, Ady Endre a szomszédos szepáréből kijön, és anélkül, hogy észrevenné bárki is, átvonul a színen.

Elkezdenek játszani. Csati, Melu, Eszter ügyet sem vetnek rá. De Attila mint Biró Árpi felkapja a fejét.

CSATI: Az ott Ady Endre?

ATTILA: Mi?

MELU: Igen, ő volt.

ESZTER: Ja, biztos felkelt.

ATTILA: Még van másfél óráam a leadásig, utána kell mennem. Köszönöm a segítséget. Van esetleg tippjük, hogy merre mehetett?

ESZTER: Hazaindult.

MELU: Vagy a redakcióba.

CSATI: Vagy a pályaudvarra, Párizs felé.

ATTILA: Viszlát!

A három alak fellélegzik.

ESZTER: Hogy én hogy utálok ezeket a csámpás fűzfapoétákat...

MELU: És erre a centenáriumra hirtelen hányan lettek...!

CSATI: És mind az Ady agyába kerülnek, és mind arról akarnak írni, mint ő. Vagy arról, hogy ki volt ő.

ESZTER: Túladyendrézik magát Ady Endrét.

CSATI: Én még egy csepp eredetiséget sem láttam ebben a centenáriumban.

MELU: Fel kéne ébredni, Biró Árpád Levente úr. Vége az álomnak. Meg kellene írni a drámát.

Megszólal egy telefon ébresztője; a zene (Scatman): https://www.youtube.com/watch?v=Hy8kmNE01i8&list=RDHy8kmNE01i8&start_radio=1.

ESZTER: Kapcsold már ki.
CSATI: Nem tudom, hova tettem.
RENDEZŐ: Vége van?
MELU: Ja, tulajdonképpen igen.
ATTILA: Jöhetnek a tapsrendre?
MELU: Gyere!

Megszólal hangosabban a zene. Tapsrend.

Vége

DEMÉNY PÉTER

Legénylakás

Játsszák: DÉNES ZSÓFIA, ZSUKA
BALÁZS BÉLA
CSINSZKA
DÉNES ZSÓFIA ANYJA

Balázs Béla lakása.

DÉNES ZSÓFIA: Egész kellemes kis legénylakás, Béla, gratulálok. De mi van ezzel a rengeteg kulccsal? Nincs itt ennyi ajtó.

BALÁZS BÉLA: Kedves Zsuka, üljön le szépen. Kér kávét?

DÉNES ZSÓFIA: Ne udvariaskodjon, hanem válaszoljon a kérdésemre.

BALÁZS BÉLA: Miért nem ül le?

DÉNES ZSÓFIA: Félek, hogy ülve maradok.

Csend.

BALÁZS BÉLA: Örülök, hogy tetszik. Próbáltam ízlésesen berendezni, hiszen tudja...

DÉNES ZSÓFIA: Én csak azt tudom, Béla, hogy maga nagyon kerülget valamit. Mit akar a kulcsokkal?

BALÁZS BÉLA: Kulcsok nélkül egy lakás olyan üres, mint...

DÉNES ZSÓFIA: Ne erőlködjön már, és ne érezze magát Ady Endrének. Bizonyos pillanatokban ő sem érzi magát annak, higgye el. De ő legalább ő, akárhogy is.

BALÁZS BÉLA: Teát?

DÉNES ZSÓFIA: Mi van a kulcsokkal???

BALÁZS BÉLA: *(megszeppen)* Elnézést, imádott Zsuka.

DÉNES ZSÓFIA: Istenem, hogy miért menekülnek a férfiak egoizmusba vagy szecesszióba, mikor egyszerűen mondani szeretnének valamit?!

BALÁZS BÉLA: Szóval... egy darabon dolgozom... Életem főműve lesz, érzem... A kékszakállú herceg megnősül, és szíve választottját a várába viszi... a lány szülei nem tehetnek semmit... a várban hét ajtó van... régi szimbólum... mitikus... misztikus... Judit... így hívják a nőt... sorra elkéri őket... és... ezt nem kellene tennie... mert a kíváncsisága végzetesnek bizo-

DEMÉNY PÉTER (Kolozs-vár, 1972) költő, író, a Látó szerkesztője. Legutóbbi kötete: A kíméletlen látás – Bánffy Miklós irodalmi portréi (Lector kiadó, Marosvásárhely, 2018). Marosvásárhelyen él. Méray-díjas (2001), Déry Tibor-díjas (2012).

nyul... nem áztatom magam azzal, hogy a Bandi nyomába lépek... de talán megközelítem valamennyire... amennyire a magam szerény tehetségéből kitelik...

DÉNES ZSÓFIA: Pfüj, ne eunuchoskodjon már. Szultán akar lenni, de fél a háremhölgyektől?! – Azért hozott ide, hogy megkíméljen egy kékszakállútól? Maga tényleg azt hiszi, hogy olyan naiv vagyok? Azt hiszi, kulcsokat kéregetek, amikor az életemről van szó? És hogy hagyom megcsalni magam?

BALÁZS BÉLA: Ó, istenem.

DÉNES ZSÓFIA: Béla, maga már egészen olyan, mint a hercege a méla basszusával. Ugye, tudja, hogy opera lesz belőle? Aki nem basszus szólamra írja a herceget, azzal szóba se álljon. Meg saját magával sem, amíg ilyen bátoratlan. Bandi gyáva ember, de a versben soha nem tudott hazudni, vagy még azt is őszintén tette. – Azt hiszi, nem tudtam? Feleljen, kérem.

BALÁZS BÉLA: Azt. Hiszen rejtegettük, takargattuk, óvtuk mindentől. Magát is.

DÉNES ZSÓFIA: Adok magának egy tanácsot. Ne higgye a nőket naivaknak csak azért, mert nagy kalapokat viselnek. Megígéri nekem?

BALÁZS BÉLA: ...

DÉNES ZSÓFIA: Ígérje meg!

BALÁZS BÉLA: Megígérem.

DÉNES ZSÓFIA: Rendben. Nem bánja meg. És most jól figyeljen: mindent tudok, és mindennel számoltam. A maga barátja nagy költő, de nem való másnak. Hallom, kísérettel vonult fel az Eiffel-toronyba, hogy szegény Bölönit majd kitörte a frász. Hancúrozik, aztán meglepődik, hogy vérbajos. De persze nem volt mersze levetni magát, a pompózus gesztusok mindig is fontosabbak neki, mint az igazság. Végül egy kocsmában kötöttek ki. Nagy gesztusok szeszes temetője... A maga barátja igazán nagy költő, de...

Ricsaj, lárma, sikítózás. Dénes Zsófia anyja és Csinszka robban be. Az Anya valószínűleg rángatja maga után Csinszkat.

DÉNES ZSÓFIA: Csak nem tette meg, anyám, hogy idehozta ezt a hölgyet? Több méltósággal viselkedjen, kérem. Hiszen ez egy várkisasszony! *(Hirtelen teljes erőből pofon vágja Csinszkat, az meglepetten leül.)* Ne féljen, többet nem bánom, Béla. Mi történt, előügetett magából a lovag?

BALÁZS BÉLA: De kedves Zsuka, ez semmiképpen sem úrilányhoz méltó viselkedés.

DÉNES ZSÓFIA: *(kitörő szenvedéllyel)* Maga szerencsétlen! Én az életemről beszélek, még mindig nem érti??? A szerelmemmel fogok szakítani, és maga viselkedéséről fuvolázik??

ANYA: Örömmel hallom, kislányom. Ez a poéta az alkohol rabja, aki...

DÉNES ZSÓFIA: Anyám, kérem szépen, hallgasson. Nem is tudom, magának mi a költő. Egy medvebőr a vadászlakban?! Hát tudja meg, hogy számomra viszont a medve, még mielőtt lelőtték, és ha lelőtték, már nem is érdekel, és a versei sem érdekelnek. Mindig is kedvetlenül figyeltem, hogy úgy olvassa a verseket, mint a levesreceptjeit, és alig várja, hogy felkiálthasson, amikor elrontottak valamit. Mintha a költők valami könnyű hozzávalókból készülnének, amelyeket a piacon vásárol meg az ember.

ANYA: A leveseimen nőttél fel, szemtelen. Az egész életemet a levesekre építettem, de azért ne hidd, hogy nem tudom, mi a sült medvetalp, ha már a medvés metaforákat hozod fel nekem. Egész jól felneveltelek, iskolázattalak, eltartottalak, persze apáddal együtt. Nem emlékszem, hogy olyan nagyon tiltakoztál volna ellene.

DÉNES ZSÓFIA: És hogyan tiltakoztam volna?! Mire az ember megéri a tiltakozásra, máris elvették tőle a boldogságát, már meg sem tudja teremteni. Már ott tart, hogy szinte örül, ha egy ilyen szende vámpír elragadja tőle. Már megszokta a leveseket, és büszke a jó ízlésére, amellyel titokban jó ételeket is fogyaszthat.

CSINSZKA: De hát én szeretem...

DÉNES ZSÓFIA: Már hogyan szeretnéd, te mucsai várúrnő! A svájci leányintézetből szeretheted is, az semmibe sem kerül. Majd megérezed a hányászagot, ne félj! De akkorra már késő lesz. Olvashatod a gyöngybetűs leveleidet. Miért is őket szereti mindenki?! Az őz-szemükkel, az ártatlan tekintetükkel, az érintetlenségükkel. Mintha nem lenne az érintetlenség százszor embertelenebb, mint a bűn.

CSINSZKA: Kikérem magamnak ezt a hangot! Én éjszakákat sírtam át, a párnámat öleltem, lerúgtam a paplanomat, én mindent átgondoltam.

BALÁZS BÉLA: Hölgyeim, kérem...

DÉNES ZSÓFIA: Mi az, Béla, zavarja, ha a nők is éreznek? Ön nem is arról ír, hogy a kulcsok végzetesek, hanem hogy a nők nem viselkednek illő módon! Nem szégyelli magát?! Bemutat neki, aztán ezt is bemutatja? Mi maga, ágyonálló?!

CSINSZKA: Én minden pofont és minden sértést hazaviszek, de Bandit is, mert más nem szeretheti, csak én, nem is tudja szeretni más. Én összeveszttem az apámmal, aki majdnem kitagadott, de ha kitagadott volna, se bánám. Én minden reggel és minden délben és minden este veled kezdtem a Miatyánkot, és veled folytattam, onnan, hogy „ki vagy a menyenyekben”, azon át, hogy „a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”, odáig, hogy „mindörökké, Ámen”. Én nemhogy élni, hanem halni sem tudok nélküle, érti?! És engem akárhányszor pofon vághat, még csak vissza sem ütök, meg sem fordul a fejemben, de nekem ő kell, érti?! Csak ő. És én az ilyen barátok segítségét, mint Béla,

százszor és ezerszer megköszönöm, de nem tartom egyébnek, mint ami: szent kötelességnek egy nagy emberrel szemben. És engem nem érdekel a jegyesség, mert mi másutt kötöttünk jegyességet, fagyos, északi régiókban, amelyek azonban mégis forrók, forrók, forrók!

ANYA: Már úgy is beszél, mint ő. A levelek révén elkapta a nyelve pestisét. Hát vigye, amerre lát. És vissza ne engedje többé soha. Én a lányomat nem martalócoknak neveltem. Sem betegeknek. Egy férje már volt, bocsássa meg neki, aki akarja.

DÉNES ZSÓFIA: Hát kinek, anyám? Unalmas táblabíróknak? Vagy még unalmasabb kereskedőknak?! Meg lehetne szervezni az unalom versenyét azoknak a férfiaknak a részvételével, akiknek maga szánt. Pályázatot lehetne kiírni nekik! Bár talán még azok is jobbak, mint a képmutatók.

BALÁZS BÉLA: Igazságtalan hozzám. Én csak egy barát vagyok a nagyobbik árnyékában. Mindenben első volt, mindenkinél. És mindegy, hogy mi a végzetes, Zsuka, ha az ember boldogtalan, és érzi, hogy ez soha nem fog megváltozni.

DÉNES ZSÓFIA: *(Csinszkához)* Nem néztem ki ennyi szenvedélyt magából. Nagy szavakat mond valóban, de őszintén átérzi őket. Ha lehetne, visszavenném azt a pofont. Kérem, bocsásson meg.

CSINSZKA: ...

BALÁZS BÉLA: Zsuka...

DÉNES ZSÓFIA: *(üvölt)* Maga ne szólítson Zsukának! Megértette???

Csend.

DÉNES ZSÓFIA: Kérem, tegye a kezét a fejemre.

ANYA: Kislányom...

DÉNES ZSÓFIA: Ne törődjön mással. Ne törődjön senkivel, aki ebben a szobában van, se azzal, aki nincs itt. Halálra fogja sérteni magát, de senki nem kísérheti a halálba, csak maga.

CSINSZKA: De hát... Az előbb megüt, most meg...

DÉNES ZSÓFIA: Nincs idő finomkodni. Benne szép a vágy, de nem szép az élet. És nem akar élni, egyáltalán nem. Az a vers hazudik. – Bocsásson meg.

CSINSZKA: Megbocsátok.

DÉNES ZSÓFIA: Így. Maga pedig, anyám, menjen haza, és ne kerüljön a szemem elé egy ideig. Magát soha többé nem akarom látni, Béla.

BALÁZS BÉLA: De hát én csak...

DÉNES ZSÓFIA: Ó, tudom. Maga csak azt szerette volna, ha pofonok és sírások nélkül fejet hajtok az előtt, hogy egy nagy költő azt csináljon velem, amit akar.

ANYA: Ha legalább...

DÉNES ZSÓFIA: Ne szóljon közbe, anyám, maradjon a receptjeinél. Bandinál nagyobb költő nincs, nem is lesz. A tisztaság gyémántként ragyog benne, de ő a moslékban tocsog. Ez igaz, de nem a maga igaza. A költők nem illemtanárok, és nem korrektül végigfőzött levesek.

BALÁZS BÉLA: Az élő Istenre kérem, Zsuka, álljon meg, és hallgasson végig.

DÉNES ZSÓFIA: Az az érzésem, hogy Isten halott. Én nem leszek boldogtalan csak azért, mert összetévesztem a boldogságot a katzenjammerral. Azért leszek boldogtalan, mert a magam módján szeretnék bátor lenni. Íme, most hát egy kis életfilozófiát is kapott, hátha jót tesz a meséjének. Most, hogy anyám elment, ennyi őszinteséget megengedhetek magamnak. Isten áldja, Béla, és felejtse el. Nem haragszom magára.

CSINSZKA: És én?

ANYA: Én nem nézem ezt tovább. Kérem, bocsássák meg, hogy idejöttem, de a szerencsétlen, élhetetlen lányomért tettem.

DÉNES ZSÓFIA: Íme, a magyar anya! Az „ides”! Szépen mosolyog, aztán csak a fia lueszéről bír beszélni, meg arról, hogy nem vitte semmire, holott már az öccse is gimnáziumi tanár. Gim-ná-zi-u-mi ta-nár!!! A mi anyáink a szülő gyilkosok! Ez nincs szépen mondva, de azért nem kevésbé igaz. Ha ma nem jött volna ide, akkor is itt lenne abban a konok fejemben.

ANYA: *(Nézi a lányát. Aztán lassan, méltóságteljesen elmegy.)*

Csend.

DÉNES ZSÓFIA: Mi az, már a győztes is a vesztestől kér bocsánatot?! – Maga csak éljen, ameddig és ahogyan tud. És ne féljen Bélától, nem az erényöve kulcsát keresi. Ha még megvan. – Bocsásson meg.

CSINSZKA: Tudja...

DÉNES ZSÓFIA: Talán mégis maga a bátor, ki tudja. És talán maga lesz boldog. Szidom anyámat, de én meg mintha a boldogság receptjével rendelkeznék. – Nem nyújtom tovább. Legyen boldog. Őszintén kívánom Önnek. És főleg neki. Csak azt ne higgye, hogy nem szerettem. Mert szerettem.

Kilép az ajtón.

Függöny

Az előadásképeket VIGH LÁSZLÓ MIKLÓS készítette

*A Szigligeti Stúdió fekete termében a novemberi bemutaton
a szervezők nevében Simon Judit köszöntötte a közönséget*

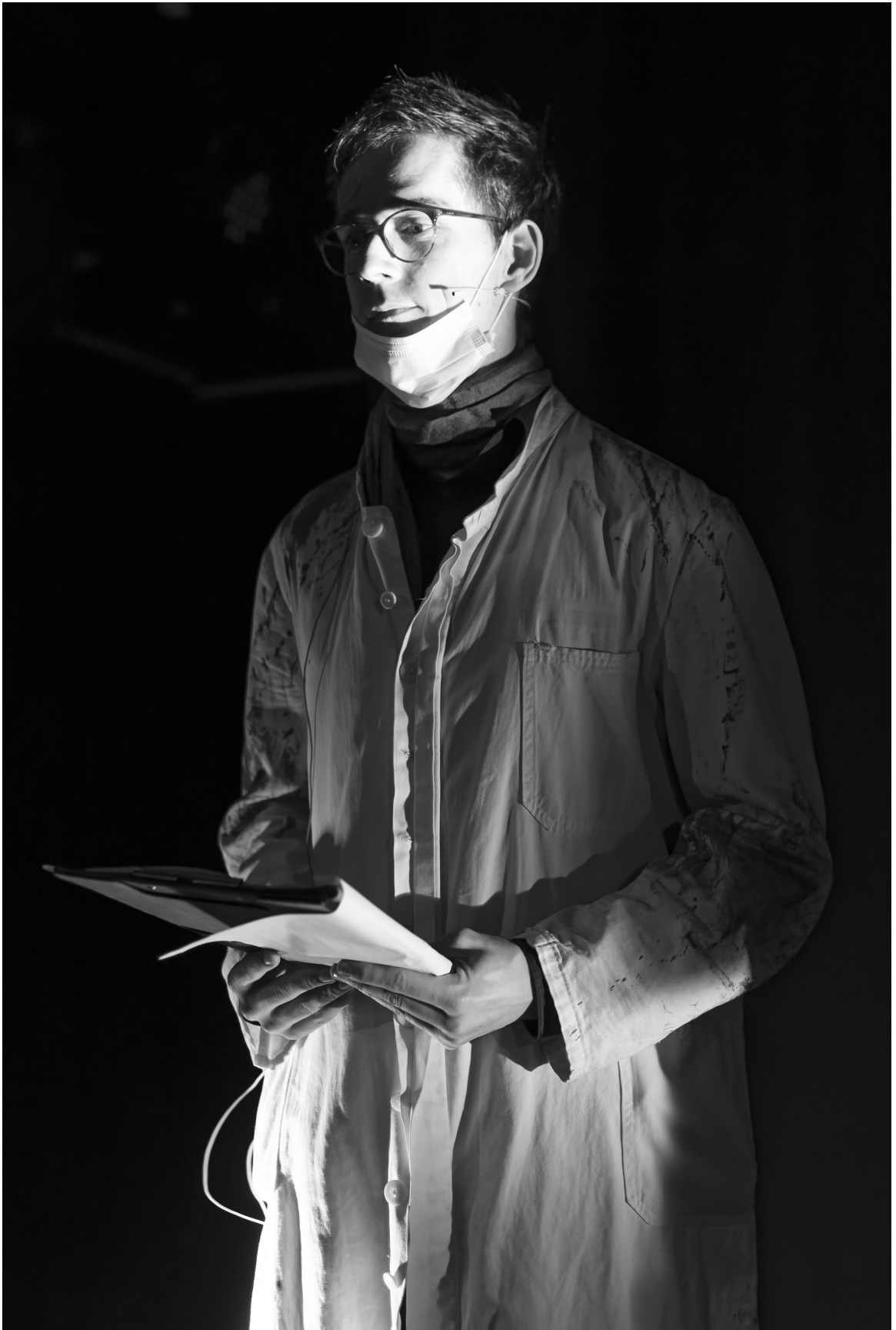
*Részlet Lovassy Cseh Tamás
darajából*

*Tőtös Ádám, ifj. Kovács Levente
és Tasnádi-Sáhy Noémi*

36

*Tótfős Ádám, ifj. Kovács Levente
és Firtos Edit*

*Román Eszter és Balogh Attila
az Apokrif Ady-versekben*

Csatlós Lóránt

*Jelenet Bíró Árpád Levente
darabjából*

45

Köszönjük szakmai partnerünk, a Szigligeti Színház valamennyi munkatársának a Drámakihívás sikeres megszervezéséhez nyújtott önzetlen segítségét.

*Előterben Balogh Attila
és Csatlós Lóránt*

Szotyori József

46

*Kardos M. Róbert, Szotyori
József és Kovács Enikő
a Legénylakásban,
Demény Péter darabjában*

Többszemközt a drámakihívásról

A három Ady-előadás bemutatójának délelőttjén szerveztük a Nagyváradai Könyvmaraton idején szokásos Maraton Café beszélgetést. Középpontjában ezúttal a Drámakihívás szerepelt. A kezdeményező SIMON JUDIT és SZÜCS LÁSZLÓ most BIRÓ ÁRPÁD LEVENTÉT, DEMÉNY PÉTERT, LOVASSY CSEH TAMÁST, tehát a három szerzőt, valamint EGRESSY ZOLTÁN drámaíró, FRIED NOÉMI újságírót és FAZAKAS MÁRTÁT, a Szigligeti Színház irodalmi titkárát faggatta.

SZÜCS LÁSZLÓ: A Maraton Café idején szombat délelőttönként, bár általában november elejére esett, mindig olyan jó idő volt, hogy többször kint üldögéltünk a stúdió meg a Silent kávézó közös udvarán. Ez a tizenegyedik alkalom, s ezúttal arra gondoltunk, hogy elsősorban a Drámakihívás miatt szólaltassuk meg a három szerzőt, illetve rajtuk kívül is minden jelenlévőt arra kérek, beszéljete az Ady-élményekről, arról, hogyan látjátok ma az ő olvasottságát, elfogadottságát, kultuszát. Elég sok vitát és álvitát is gerjesztenek körülötte, olyasmit is, amiről az ember nem is szívesen beszél, de hát mégsem lehet megkerülni. Illetve elsősorban a szerzőket kérem, hogy szóljanak akár a témájukról, akár arról, hogy este mire számítanak, s nyilván arról a munkáról is, amit tegnap délután leadtatok, amit ma este meg fogunk nézni. Szerettük volna a beszélgetésbe a rendezőket is bevonni, de ők most dolgoznak, úgyhogy velük később, külön-külön fogunk beszélni.

SIMON JUDIT: Én tegnap este már elolvastam a szövegeket. Bár éjszaka volt, fáradt voltam, mégsem aludtam el, hanem nagyokat röhögtem. Borzasztóan örültem annak, hogy a humor felől közelítettetek, és nem próbált egyikőtök sem egy pátoszos és komolykodó akármit kitalálni.

DEMÉNY PÉTER: Sok minden felmerült bennem, meg a kérdés is egy picit széles látókörű. A humor kapcsán az jut

eszembe, hogy Ady nem a humoráról volt híres, de ő egy szubverzív jelenség volt, és valahogy így kapcsolom én. Akkor, amikor írtam, én is egy olyan állapotban, mint Judit, hogy nem tudtam elaludni, akkor nem voltam ilyen okos, de utólag azt gondolom, azért közelítettem így meg, mert ellene megy minden korlátnak. Most persze nem tudom, mire gondoltok az álkönyvek kapcsán, de például felröppent ez az elmélet, hogy a szabadkőművesek megvásárolták. Ezt akkora marhaságnak tartom, hogy borzasztó. Ő nem volt egy megvásárolható ember. Nem feltétlenül a gerince miatt, hanem az atlanti-óceánikus egyénisége miatt. Ha meg is akarod vásárolni, akkor se tudod megvásárolni. Caravaggióról beszélgettünk a szerkesztőségben egyszer. Őt is mindenféle emberek fizették, és aztán pont azokat vágta pofán, az egyénisége miatt. Azért mondom, hogy nem a gerince miatt, mert az is elviszi egy picit, de nem hiszem, hogy egy megvásárolható ember volt. Akárki akármilyen bizonyítékot, nyugtát mutogat. Hát Hatvanyval nem összeveszett?

S. J.: A mecénásával.

D. P.: Igen.

Sz. L.: Megfizethető, de nem megvásárolható.

D. P.: Igen. Ő szeretett jól élni. Szerette a bort, a nőket, Párizst, a nem tudom, mit. Meg *A Holnappal*, nem? Azt végképp nem is érti az ember, hogy miért pont azokba rúgott bele, mint ahogy Juhász Gyula írta, hogy jobb barátokat nem kívánhat magának az ember. Szóval ezt gondolom róla. Azokat érdekesebbnek tartom, amiket Szilágyi Domokos és Székely János írt korábban, mert őket pont ez a folyton magáról beszélő, hangos, nagybetűs szavakat használó egyéniség zavarta, de ők nem politikai okokból akarták, hogy ez az ember megsemmisüljön, hanem ők egy másik költői attitűdöt ítéltek el vagy bíráltak felül, miközben nem hiszem, hogy egyikük is szerény lett volna, csak másképp volt öntudatos, mint Ady. Hogy hogyan írtam, meg mit írtam, arról majd később.

S. J.: Bocsánat, hogy közbeszólok, de hát azért vagyunk itt. Gyakorlatilag ő elfogadott minden pénzt, mert alanyi jogon járt neki, mert ő a Költő, ugyanakkor a költészetében, az alkotásban, a művében semmi kompromisszumra nem volt hajlandó.

D. P.: Hát hogy oldódjon ő fel kommunisztikus vagy milyen eszmékben, amikor ő maga azt képviselte, hogy ő a legcsúcsabb csúcs, hogy legyen ő egyenlő mindenkivel? Szinte minden egyéb gesztusa fölé felrajzolható egy kérdőjel, de pont azért, mert ő nem úgy volt normális, ahogy azt elvárjuk. Persze, ez bizonyos kapcsolatokban nem mentés, senki nő ebben az esetben nem fog örülni annak, hogy egy zseni teszi tönkre, vagy egy zseni bocsátja el, az nem vigasz, hogy engem egy zseni rúgott le magáról. De nem is olyan, hogy akármilyen történész azt írhatta, hogy ő a szabadkőművesek farzsebében ült. Mert ő egyszerűen nem tudott ott ülni.

BIRÓ ÁRPÁD: Ott kezdem, hogy honnan a viszonyom Adyval. Kilencedikes voltam, középiskolás, első év, a nemzetközi tantárgyverseny második kiadását itt tartották Nagyváradon, és adta magát a téma, hogy akkor Ady Endrével foglalkozzunk. Az egyik feladat az volt, hogy írjunk Ady Endrével egy képzeletbeli riportot, egy interjút, és én nagyon sajnálom, hogy ezt a képzeletbeli interjút vagy riportot nem

tudom újraolvasni, mert az, ugye, a papírra került, és azóta ott van, nem tudom, megőrizték-e egyáltalán. Nagyon kíváncsi lennék, hogy mi az, amit kérdeztem tőle, vagy mi volt annak a beszélgetésnek a lényege, amit nyilván elképzeltünk. Már csak azért is, mert később fantasztikus versszavaló tehetségnek tartottak az iskolában, és elküldtek Ady Endre szavalóversenyre, aminek nagy hagyománya van Váradon. Ott nagyon szép és abszurd helyzetek álltak elő, hogy 14-15 éves lányok szavalták: „már vénülő kezemmel fogom meg a kezedet”. És valahogy ebben is, meg a saját magam által választott versekben is azt éreztem, hogy van egy óriási szakadék közöttem és Ady között, és hiába nyertem meg a szavalóversenyt, és hiába lettem első, második helyezett.

FAZAKAS MÁRTA: Mit szavaltál?

B. Á.: Mindig volt két kötelező és három választható vers. Nem tudtam megfejteni. Ültem az osztályteremben a magyartanárnővel, aki egyébként nagyon szabad gondolkodású magyartanárnő, nem az iskolás és tankönyves Adyt vagy tankönyves irodalmat nyomta belénk, és próbáltunk kulcsot találni ezekben az Ady-versekben, de hát rohadtul nem jött össze. Tizenöt évesen úgy éreztem, semmi közöm nincs ehhez az Ady Endréhez, semmi közöm. Egyszer *Az Illés szekerén* volt az egyik nagy vers, amit kellett szavalni, meg ilyen nagy forradalmi verseket. Egyszer Moldován Blanka is volt ezen a szavalóversenyen, és az egyik évben

egy fantasztikusan jó Ady-verset hozott, ami a kevésbé ismertek közé tartozik, az a címe, hogy *A kamat*, és egy abszolút nem adys Ady van benne. És azt mondtam, hogy na, jó, akkor én a következő évben ezt fogom szavalni. Nagyon humoros egyébként ez a vers, olyan arca van Ady-nak benne, amit nem ismerünk, vagy nem feltétlenül közismert. És akkor rám került a sor, vártunk arra, hogy az általam választott verset tudjuk szavalni, több verset kellett választanunk, ugye, de csak egyet szavalthattunk el, és Jerovszky Tímea kiállt, és elszavalta Ady Endre *A kamat* című versét. Mi akkor rendkívül konfliktusban voltunk, vagy hát volt valamiféle versengés közöttünk, és akkor azt mondtam, csak azért se fogom ugyanazt szavalni.

Sz. L.: Ő nem tudta, hogy te mivel készülsz?

B. Á.: Nem, biztos nem tudta, hogy én azt választottam, de hát előttem volt, és akkor elszavalta azt a verset. Azt éreztem, én ezt nem tudom elszavalni, elszavaltam valami mást, és jobb helyezést kaptam, mint ő. Ez némi elégtétellel töltött el, hogy annak ellenére, hogy az általam választott Ady-verset nem tudtam elszavalni, ez így megtörtént. De továbbra is azt éreztem, abszolút nem áll hozzám közel Ady Endre. Nem, nem tudom, óriási távolság van közöttünk, és ez nem feltétlenül egy időbeni távolság, hanem az van, hogy a száz évvel ezelőtti költészetet valamilyen módon nem értem, vagy nem találok kulcsot Ady Endre személyéhez és életművéhez. És az az igazság, hogy nagyon butának éreztem ettől magamat, vagy úgy éreztem magamat, hogy hát ez nem méltó egy olyan emberhez, aki irodalmi pályát akar választani vagy bölcsészettudományi karra készülni. Aztán elolvastam Cseke Gábornak egy publicisztikáját, ami az interneten jelent meg, ő is ugyanezt a dilemmáját írja le Adyról, és úgy fogalmaz, ezt a mottóba bele is írtam, hogy Ady Endrét utol kell érni, de soha nem hagyja magát utolérni. És valamiért ezért számomra is megfoghatatlan marad, úgyhogy ezért örültem ennek a Drámakihívásnak, mert azt reméltem, ebben a viszonyomat is tisztázhatom Ady Endrével, egyáltalán, az életművével. Azt mondtam Nikolettéknek is, a tévéstábnak nyilatkozva, hogy nyilvánvalóan az ember, annak ellenére, hogy nem tudja a témáját előre, azért mégiscsak átnézi, hogy mit lehet tudni Adyról, forgat könyveket. Azt gondolom, nem sok olyan költő vagy

irodalmi személyiség van, akinek az életéről ennyi mindent vélünk tudni, ennyire véljük ismerni az ő történeteit, ennyire a költészetére tudjuk vonatkoztatni az életének bizonyos pillanatait, a belső működéséről mégis nagyon keveset tudunk – legalábbis saját magammal kapcsolatban ezt gondolom. A Drámakihívás erre volt egy jó gyakorlat, hogy valahogy közelebb tudjak jutni ehhez a belső működéséhez, ami az egész költészetét működteti.

LOVASSY CSEH TAMÁS: Nekem attól a legizgalmasabb Ady, hogy borzasztó sokféleképpen nem tudom, hogy ki ő, és hogy mit gondolok ezalatt. Ez jutott erről eszembe, illetve az, hogy mégiscsak milyen szörnyű lehet, ha az ember intézményesül mint szerző. Hogy a befogadó oldaláról mennyire érdekesen tud működni. Nyilván az első gondolat, ami eszembe jut az Ady-képemről – és ezek tényleg primer érzések –, hogy valamiféle olyan tempója, olyan ritmusa van... most elkezdek itt színházban vagy színházi fogalmakban gondolkodni, hogy tempója van, pontosan meghatározható ideje van, gyors, szemtelen, pimasz, meglep, folyamatosan meglep – ezeket tudom így címszavakban kifejezni. És hát az az ellentmondásosság vagy az a kettősség, ahogyan sokszor gondolunk rá, megpróbálva eltagadni bizonyos részeit az életének, amelyek hozzátartozhatnak, meg az a kultikus viszonyulás, hogy eleve így gondolunk rá. Ezek jutnak így hirtelen eszembe.

Sz. L.: Mielőtt a darabokra térnénk, előbb a többieket is kérdezzük meg a bennük kialakult Ady-képről. Zoltán?

EGRESSY ZOLTÁN: Nekem szürreális élményem volt. Egy idős tanárnő, aki teljesen függetlenül attól, hogy mit tanított éppen, úgy ment órára, hogy Ady Endre arcképét bámulta. Normális volt egyébként. Kirúszozta magát, megcsináltatta a haját, és kirakott egy Ady Endre-képet, és neki tartotta az órát. Különbén én Adyból érettségiztem, őt húztam, és arra emlékszem, semmire egyébként az érettségiből, hogy a végén megkérdezte az elnök, melyik az én kedvenc Ady-versem. Vvalamiért hirtelen azt mondtam, hogy az *Elbocsátó szép üzenet*. Valójában nekem a *Valaki útravált belőlünk* volt a kedvenc verse, ami utána íródott, és ugyanannak az eseménynek a szerintem őszintébb verziója. Érdekes, mert megismétlődött ez a dolog később, a Veres Pálné utcai lakásban, most Ady-múzeum. Volt aznap egy, nem tudom, színházi világnap, valami irodalommal kapcsolatos világnap volt, bementem valakivel, és épp egy diákcsoportot vezettek körbe, és aki vezette, a tanárnő valamiért felismert engem, és azt mondta: „Itt egy kortárs író, megkérjük, meséljen valamit Adyról, vagy olvasson föl egy verset.” És a kezembe nyomott egy Ady-kötetet. Gondoltam, hogy felolvassom a *Valaki útravált belőlünk-et*, vagy még inkább elmondom, hiszen tudom. Kinyitottam. *Elbocsátó szép üzenet*. Ma már *Az alvó csók-palota* a jelenlegi kedvenc Ady-versem, amit kevesen ismernek. De egyébként minden eddigi elhangzott dologgal egyetértek. Nagyon nehéz úgy viszonyulni hozzá, mindenkinek szerintem, hogy le tudjon válni ezekről a rárakódott dolgokról, Ady Endre műemlék jellegétől egyáltalán. És egyébként a meglepetés, írtam egy könyvet egy Törőcsik nevű futballistáról, akit most egy kicsit nehéz összehozni Adyval sok szempontból, de annyiban nem, hogy neki minden mozdulata meglepetés volt. És Adyval is ez van, vagy akár a szórendekkel. Ezért tartom például lefordíthatatlannak Adyt. Ugyanúgy, ahogy Szép Ernőt sem gondolom, hogy le lehet fordítani. Mert olyan ízek, finomságok vannak a nyelvében, ami úgy hat, hogy nem is a póz, meg nem is az öntudat, vagy nem tudom, minek nevezzük, amin nevettem. Volt az életemnek olyan időszaka, amikor megmosolyogtam. Ugyanakkor szíven is üt. És azon csodálkozom, hogy szinte mindenkinek van egy Ady-korszaka. Mint József Attila is. Nekem is volt. És aztán hir-

telen fölerősödik egy Pilinszky vagy valami. Tehát ahol éppen tart az ember élete. De egy-két örök pillér van, és Ady is ilyen természetesen. Ezek az álviták pedig, mondta Laci az elején, valószínűleg beszélni se kellene róla, de hát mégis muszáj, annyira értelmetlen, provokatív, előcibált dolgok, muszáj belekötni, úgy gondolják. Ezek majd lecsengenek szerintem.

F. M.: Arról van élményem, hogy leveszem a könyvet a könyvespolcra, és hogy próbálom olvasni, de nem jön át. És aztán valaki ezt vissza is igazolta, hogy igazából Adynál nagy a szórás olyan értelemben, hogy egy jó versre jut sok rossz is. És megnyugodtam, hogy én akkor éppen nem találtam meg. Viszont magyarórán, amikor elérkeztünk hozzá, a szerelmi lírája, a *Héja-nász*, az *Elbocsátó*, ezek nagyon átjöttek, és nagyon működőnek éreztem. Ennyi az, ami eljutott hozzám. Egyébként a forradalmi, a minden-nel szembeni magatartás mélyen nem érintett, nem tudott hozzám eljutni, mert valószínűleg nem ilyen vagyok én magam sem. Leginkább Kemény Istvánnak a *Komp-ország, a hídról* című írása volt az, amiből megértettem Ady jelentőségét, ahogy azt is, hogy nekem meg miért nincs ehhez a költőhöz közöm.

Sz. L.: Érdekes az Ady-életrajz és az életmű esetében a nagyon erős összetartozás. Vagy az is, hogy 100 évvel a halála után a mai napig tényleg kultusza van, rajongói tábora. Fanklub. Az ilyenek közül majd

mindegyiknek megvan valamilyen úgymond ismeretlen kedvenc verse. Általában nem valamelyik ismert nagy vers a kedvenc, hanem olyan, amiről néha restelkedve valljuk be, hú, ezt nem is ismerem, vagy alig hallottam róla, és az a nagy kedvenc. Szóval intézményesült, ugyanakkor élő jelenség. Amiről még szeretnék beszélni, hogy nagyon fontosnak tartom az újságírói, publicisztikai munkásságát. Nekem, amikor úgymond Ady-korszakom volt, ez a versek mellett legalább annyira a cikkeket is jelentette. Hihetetlenül élő és modern ez a nyelv, amin az újságíró Ady is szól. Nagyon sok olyan írása van, ahol egy-két szó konkrét utalást leszámítva, akár mainak is gondolhatnánk. És ebben feltétlenül a kora előtt járt. Persze, a kezére játszott, hogy ez az az időszak, amikor a modern magyar újságírás kialakult. Tehát nem előzménytelen, nem a semmiből jött. És ilyen szempontból Várad neki jó iskola volt, hiszen öt helyi napilap versengett, nagyvárosi sajtókörnyezetben tudott működni.

VERESTÓY ESZTER: Én a zilahi Wesselényi kollégiumban érettségiztem, és a név kötelez. És nagyon csodálkozom Árpín. Nem kényszerített senki arra, hogy tizenévesen szeressem Adyt. Viszont szerintem genetikailag magamba szívtam, mert édesapám a világ egyik legnagyobb Ady-rajongója volt, sajnos már volt. Tényleg Adyval kelt és Adyval feküdt. Ezt szó szerint értsétek, ott volt az Ady-kötet a polcon, a feje mellett, és úgy kelt, és úgy feküdt, hogy olvasott. És ceruzával beírta a versek mellé, hogy mit gondol, hogy csodálatos, fantasztikus stb. Majd mindegyiknek van jegyzete. Nagyon szerette a *Levél-féle Móricz Zsigmondhoz-t*. Úgy is temettük el, hogy megkértem a lelkészt, olvasson fel egy olyan verset, amit úgy találtam, hogy lapoztam, és mondtam, hogy na, akkor ez legyen, mert oda volt írva, úgy volt írva, hogy kitűnő és még kitűnőbb. Tehát nem kényszerített senki, hogy szeressem Adyt, de szerettem és szeretem. Nálunk az volt a hagyomány az iskolában, hogy az összes érettségi találkozóra visszajövő vén diáknak mi tartottunk egy tíz-tizenöt perces szavalóműsort. „Június volt s ujjongtunk, nincs tovább”, ezt rengeteget szavaltam, arra emlékszem, meg publicisztikát is olvastunk fel. Akkor kerültem Váradra, és sokat jártam arra a bizonyos szavalóversenyre, és tényleg furcsa volt az, hogy tizenéves gyerekek miért olyan verseket választanak, amelyekhez láthatóan nincs

sok közülük, pedig választhattak volna mást. De az is érdekes volt: hallani ugyanazt a verset három előadásban, mert mindegyik más volt, más-képp közelítette meg. Pedig a legtöbb tényleg nem tizenéves gyerekeknek volt való, de én tizenévesen szerettem meg, nem volt kényszer, és szeretem mai napig is.

FRIED NOÉMI: Én sem tudom elválasztani a költő Adyt és az újságíró Adyt. Egyébként a személyének megítélése körüli vitákat, indulatokat elsősorban nem a versei gerjesztik, hanem a publicisztikája, ami egy-két szó kicserélésével, ahogy Laci is mondta, ma közölhető lenne, mint jelenkori véleményanyag.

S. J.: Nekem is apámhoz kötődik Ady. Apám, aki színész volt, vagy ötszáz verset tudott kívülről. Ezekből sok volt Ady. Ő nagyon szerette. És valamikor akkor, amikor a fiúk iránt kezdtem érdeklődni, akkor a kezembe nyomta Adyt.

B. Á.: Hogy elmenjen a kedved.

S. J.: Dehogy, valami olyasmit mondtam, hogy ha mindenképpen meg akarod ismerni a férfilelket, akkor Adyt kell olvasni. Ez jól megfogott, elkezdtem vadul olvasni Adyt, ettől függetlenül továbbra is Kosztolányi-párti maradok, de felfedeztem én is magamnak Adyt. És ha van kedvenc versem, akkor az *A fekete zongora* mindenképpen. Miért? A fene tudja. Nem vagyok én irodalmár, hogy okos legyek. De Ady számomra továbbra is, valószínűleg ez van

belém plántálva, a csapongó férfi, aki a szellemiségében vonzó ember, a szellemiségében vonzó férfi. Tehát nem külsőről beszélünk, nem habitusról, hanem arról a szellemiségről, amit ő át tud adni a költészetében. Egyébként valaki megkérdezte tőlem, hogy ha Ady most itt sétálna Nagyváradon, akkor szívesen lennék-e a szeretője. Mondtam, Isten őrizzen.

B. Á.: Akkor sem, hogyha így nézne rád?

S. J.: Felőlem akárhogy nézhetne. Egyébként én rettenetesen élvezem ezt az álvitát, ami körülötte kialakult. Sokszor mérges is vagyok nyilván, de amúgy élvezem. Nyilván a publicisztikája miatt van ez, hiszen kicseréljük a dátumot, és rettenetesen illik a mai korra. De, basszus, hát folyamatosan arról vitatkozunk, hat-e az irodalom. Lám, tessék, hat, politikai vitákat okoz egy száz éve elhunyt költő. És ennek a Drámakihívásnak is rettenetesen örülök, annak, hogy most három fiatal szerző elkezd Adyról gondolkodni. Én ezt nagyon élveztem.

V. E.: Mi is majd szeretnénk élvezni.

S. J.: Fogjátok.

Sz. L.: Akkor most már térjünk rá a szerzőkre, témákra, darabokra.

S. J.: Kezdem Péterrel, mert ő küldte be elsőként. Na, ilyeneket írt Péter, hogy azt mondja Dénes Zsófia Csinszkanak, akiről tudjuk, hogy ő volt a finom, a csendes, a rajongó, az akármilyen – hogy milyen volt Csinszka tulajdonképpen, az egy hosszú történet –, szóval a Péter darabjában azt mondja Dénes Zsófia Csinszkanak: „Már hogyne szeretnéd, mármint Adyt, te mucsai bárónő. A svájci leányintézetből szeretheted is, az semmibe se kerül. Majd megérezed a hányásszagot, ne félj, de akkorra már késő lesz.” No.

D. P.: Teszel fel kérdést?

S. J.: Nem a Dénes Zsófia–Ady-kapcsolat érdekel engem, hanem a Dénes Zsófia–Csinszka.

D. P.: Csalni fogok. Olyan értelemben, hogy szeretnék reagálni néhány dologra, ami itt elhangzott. Amit Árpai meg Márta mondott, azon én is csodálkoztam, mert valahogy azt gondoltam, hogy aki kamasz volt valaha, az csak úgy zajlodhat, hogy lázadjon, nem? És akkor benne van Adyban, vagy én azt éreztem, hogy benne van, hangolódtam rá. Az egyetem alatt voltak Szép magyar beszéd versenyek, ezekre jártam, Kazinczyról nevezték el őket, és egyszer egy szombathelyi tanárnak fejtegettem nagyon kamaszos lázzal az *Elbocsátó szép üzenetet*, erre azt mondta: „Olvasd el a *Valaki útravált belőlünk-et*.” Ő egy érett férfi volt két gyerekkel, én meg másodéves kamasz. És akkor elolvastam, és tényleg, nagyon nagy élmény együtt olvasni azt a kettőt. Mint elárvult pipere-asztal, / Mint falnak fordított tükör, / Olyan a lelkünk, kér, marasztal.” Egészen más. Az meg a beszélgetés folyamán jutott eszembe, hogy nem is biztos, hogy igaz, de hát beszélgetünk most, nem tételeket mondunk, hogy azért van ez a sok póz, mert olyan nehéz őszintének lenni. És amikor Ady van, akkor még nehezebb. És azért van ez a sok, hajh, én szegény, beteg ember vagy nem tudom, micsodák, mert van ez a folyton másról beszéd, szépen beszéd, de soha nem a problémákról, minden heroizálva van, ha Petőfi elküldi Vörösmartyt, akkor már mindenki meg van botránkozva. És eltelik majdnem száz év, amíg. És én azt mondom, hogy nemcsak a publicisztikája gerjeszti ezeket az álvitákat, hanem maga az, amilyen ő volt – szemben minden korláttal, egy

olyan korban, amikor mintha semmi egyéb nem vágnának sokan, csak korlátokra, rendre, fegyelemre és egyéb ilyenekre. Na, most hogy én, a darabom. Azért nehéz nekem, mert lehet, hogy ha jók ezek a replikák, akkor azért jók, mert a lelkeknek van egy Dénes Zsófia-lelke vagy mi az isten lova. Tehát tudtam hangolódni arra, hogy ő mit mond, de remélem, végül arra is, amit Csinszka mond, mert akkor jó ez, ha mindenkinek tudtam adni a feszültségből, vagy tudott adni a jelenet. Meg nem biztos, hogy Dénes Zsófia ilyen volt, de hát az most már végképp nem érdekel. Az ember nem tud aludni, és egy darabot kell írnia holnapra, akkor nem tud ő annyira. Az a lényeg, hogy mi szólal meg itt. És arra gondoltam, hogy ha, mondjuk, összejönne egy szobában, és az egyik ezt mondana, a másik meg azt, akkor az egyik lehet, hogy azt mondaná: ilyen közel voltam ahhoz, hogy egy nagy költő felesége legyek. És te meg jössz itt a turbékolással vagy a nem tudom, middel. Néha abban kellett visszafognom magam, hogy ne mondjak ilyeneket, mint amit az előbb mondtam, hogy az isten lova, mert az nagyon kilógna az akkori beszédből. Biztos így is mond olyanokat, amiket nem mondott volna, de mégiscsak finomabban legyen dühös, mint ahogy én lennék esetleg. Ady nem szerepel a darabban. Én nehezen tudtam volna megküzdeni azzal, hogy mit csinál ez az ember ott, miközben történnek a dolgok. Jobbnak láttam, hogy a hiányával hasson, ebben legyen ő, hogy mit mondanak róla. Van egy nagyon rossz előképe a Csinszkához való viszonyának. Ez a Robotos-könyv, ami csak arról szól, hogy ez egy szörnyű nő volt, akinek egyéb célja sem volt, mint hogy kifossa ezt a szegény, beteg embert. Persze Lédát én is nagyobb jelenségnek tartom. Világéletemben jobban szerettem a démonokat, mint a szűzlányokat. De van például az az anekdota vagy micsoda, hogy Csinszka egy este kiönti a bort, és egész éjszaka Csucsán bort keresnek. Hát, vannak előképeim alkoholistákról. S ha elképzelem ezt az éjszakát, akkor azért nagyon sokat jóváírok Csinszkanak, akármilyen naiv, ártatlan és nem tudom, milyen. Akármilyen volt, de egy ilyen palival, apám. Hát Csucsá most is hogy néz ki, és akkor ott éjszaka bort keresni. Jaj. És ez csak egy történet. Szóval nem lehetett könnyű.

Sz. L.: Azt nem tudom, hogy a valóságban egyáltalán beszélgetett-e valaha Csinszka és Dénes Zsófia. Valószínűleg igen.

Akár Ady halála után. Azt tudjuk, hogy Léda és Csinszka egyszer találkoztak egy fodrásznál. Az egyik jön be, a másik ül bent. Készül a haja. Meglátták egymást. Nem hangzott el egyetlen szó sem. Ez volt az egyetlen találkozás, amikor látták egymást.

D. P.: Lám Béla könyvében van egy nagyon szép rész. Ez amúgy másról szól, csak eszembe jutott, hogy Ady és Lám Béla valahogy egyedül maradnak, és hogy mit akar ő ettől a lánytól, kérdi Ady. És Lám Béla ilyen fiatalosan, hogy a becsületes életet, a tisztességet. És akkor azt mondja Ady: mit gondol, nem mindenki ezt akarja? Tehát mennyi tisztaság volt, azt akarom mondani, vagy vágy a tisztaságra e mögött a sok elpiált, elhányt, elkegyetlenkedett, elkíméltetlenkedett éjszaka és nappal mögött és mellett. Mennyi szeretetvágy. Hogy miért nem szeret engem az apám, mert nem lettem szolgabíró egy koszos szilágysági faluban. Ezért sem szeretik Adyt különben. Miközben hepehupás, izé, aközben az is ott van, hogy honnan a nyavalyából jöttem én, bakker, és hova kéne visszamenni. Pedig miközben visszamegy, ott érzi jól magát.

S. J.: Biró Árpí gyakorlatilag megfogta Adyt, de igazából ő a színházról írt. Árpínak a szövege a színházról szól.

B. Á.: Meg egy kicsit magamról.

S. J.: Persze. Képzeljétek el Árpit, aki belesuvaszkodik Ady agyába, és rohadtul rosszul érzi ott magát.

B. Á.: Merthogy konkrétan ez az alaphelyzet...

S. J.: ...amit én borzasztóan élveztem. Közben imitt-amott szó van Adyról. Szó van erről a kihívásról, de, ismétlem, a színházról, arról, hogy lehet színházban úgy eleve megfogalmazni egy témát. Meg a rendező és a színészek közötti birkózások.

B. Á.: Merthogy én is alapvetően azt éreztem, meg kell birkózzak valakivel, és azt gondolom, a legjobb módja annak, hogy megértsem az adott ellenfelet vagy kihívótársat, az, hogy egy ilyen kihíváson keresztül beszéljek arról, hogy én mit érzek ezzel kapcsolatban. És nyilvánvalóan egy Ady-életrajzi mottó vagy egy Ady-életrajzi jelenet, vagy teszem azt, az Ady-életmű, az alapvetően nem színházi. Ebben van egy óriási konfliktusforrás, hogy ezt hogyan lehet, mondjuk, színpadra tenni. Azt, ami alapvetően nem színpadra termett, mivel van egy csomó konfliktus, de nem drámai konfliktus, nem színpadi konfliktus. És ennek a megértéséhez vagy ezeknek a mechanizmusoknak a felfejtéséhez nem nagyon jó eszköz az, ha az ember a színház a színházban eszközét használja. És egy virtuális realitásba kerül, ahol a színészek azt ajánlják a rendezőnek, hogy játsszák el azt, ahogyan Biró Árpai beszívott, és azt álmodja, hogy Ady Endre részeg agyában van, és ott próbál támpontokat keresni Ady Endre költészetéhez. Egyébként vannak benne vendégszövegek. Elég sok vendégszöveg van – részint azokból a visszaemlékezésekből, amelyek a Három Hollóval kapcsolatosak. Idézek Csinszka-levelet is benne. És van benne Ady-költemény is, és hát részlet néhány Ady-versből.

S. J.: Rettentő kíváncsi vagyok, milyen előadás lesz belőle.

B. Á.: Hát arra én is.

S. J.: Tamás szövegének az a címe, hogy *Projekt B111*. Ő elhelyezi valahova, azt mondja, hogy a jövőbe, én azt mondom, hogy a jelenbe. A cselekmény az Ópusztaszeri Irodalmi Skanzen területén játszódik. A szereplők: Sors Eduárd projektvezető, génsebész, majd Dodó; Hajnal Ünige kutató, majd Léda; Szeretet Márta, az Oktatási Államtitkárság főosztályvezető-helyettese, majd jósnő; és Ady Endre. Van

egy pincér is. Ez a skanzen oktatásra szolgál, magyar irodalom oktatására, és az a nagy találmány, és ettől olyan boldog ez a Szeretet Márta, hogy úgy tudják megjeleníteni Adyt, hogy minden, a középiskolások számára nem példaértékű tulajdonságát lebontják róla. Na, mesélj, hogy ez honnan indult. Nagyon politikai szaga van.

L. Cs. T.: Ugye, a téma az a jósnőnél való helyzet volt, és kicsit abba futottam bele, amit Árpai is mondott, hogy bár van konfliktus, ha Ady egész életművét tekintjük, konkrétan a helyzet színpadilag annyira nem érdekes. Meg hát engem sem érdekelt annyira, mint inkább az, hogy ma úgy nagyjából mihez kezdhetünk Adyval. Nekem nagyon érdekes volt ez a gyakorlat, mert az utóbbi időben, meg úgy általában is én úgy dolgozok saját szövegekkel, hogy aztán meg is csinálom színpadon. Most azon kellett gondolkodni, hogy lesz az a zavaró tényező, a rendező, ez mindig kicsit nehezzé teszi. Általában egy másik zavaró tényezőhöz szoktam, ami a színész. És akkor most azon kell gondolkodni, hogy milyen formát találj ki, lehetőleg szabadon hagyni számukra is az adaptáció lehetőségét. Én most egy másik projektből futottam ide, haza, nagyjából ugyanazt a formát működtetjük, ez a post fact drámaforma vagy drámamódszer, aminek az egyik lényege vagy egyik alapja az, hogy vegyünk egy eseményt, hazudjuk róla azt, hogy valóságos, és mutassuk meg ennek a részleteit úgy, hogy közben szórjunk el valóságos eseménye-

ket vagy eseményrészleteket ebben a szövegben. Hát azt, hogy politikus szöveg, nem tudom. Annyiban biztos politikus, amennyiben az Ady-publicisztikák is politikusak. Egy mottót is választottam az én kedvenc Ady-szövegemből, *Az ismeretlen Corvin-kódex margójára* című szövegből. Arra is mondhatjuk nyugodtan, hogy politikus szöveg. Igazából az érdekelt, hogyan gondolkodunk, gondolkodhatunk ma Adyról egy adott politikai értékrenddel átszőtt és áthatott közbeszédben. Meg hogy ez a kultikus viszonyulás, amiről beszéltem, lebontható-e, vagy hogyan bontható le. Meg hát kicsit érdekelt Adyról nem mint irodalmi ikonról gondolkodni, hanem kicsit szemtelenül, kicsit lazábban nyúlni hozzá.

S. J.: Benneteket is zavar a rendező, vagy csak Tamást?

B. Á.: Engem nem, én meg is rendeztem.

S. J.: Igen, komplett színpadi utasításokat, rendezői utasításokat adtál.

B. Á.: Éltem azzal a gyanúval vagy inkább azzal a lehetőséggel, hogy két színész rendezőként is dolgozik, a harmadik rendezőnek meg van annyi exhibicionizmusa, hogy ő is szívesen játsszon, részt vegyen a játékban. Én a rendezőt is beleírtam, aztán meglátjuk, hogy ezzel mit kezd.

S. J.: Péter, te továbbra is szereted a rendezőket? Egyszer azt mondtad nekem.

D. P.: Igen, én szinte csak a szöveget írom. Nem szeretek utasításokat írni. Ilyeneket, hogy jelezzem, mi a minimális szándékom. De kíváncsi vagyok arra, hogy az én esetemben Tasnádi-Sáhy Péter hogyan fog megküzdeni ezzel. Neki még valamivel meg kell küzdenie. Hogy, ugye, két férfit húztam és két nőt szereplőnek, de csak egy férfi van, viszont van három nő. Már az este azt mondta Péter, hogy Kardos Marci nagyon jó nő lesz. Na, hát mondom, jól van akkor.

Sz. L.: Ha már a rendezőkről volt szó, Zoltánt is meg akartam kérdezni: neked mik a tapasztalataid a rendezőkkel?

E. Z.: Én azt szeretem, hogyha egy rendező a darabtól függ, és nem ürügyként használja a darabot, tehát ha valamiről akar beszélni, és ehhez ott egy darab, annak kapcsán átalakítja a saját igényeinek megfelelően. Azt nem szeretem. Ha a darabból indul ki, az nagyon fontos, valamint az, hogy a műfajt tartsa. Ha mondjuk, egy tragikomédiát írok, akkor az ne menjen el sem a melodráma, sem a bohózat irányába, se a tragédia, se a komédia irányába, jó, ha az egyensúly megmarad. Egyébként nem szoktam beleszólni vagy részt venni próbákon. Én a szövegért vagyok felelős. Azt nem szeretem, ha a szöveget bántják, beleírnak. Húzás előfordul színházban, az nem is olyan nagy baj, de szerintem az író felelőssége véget is ér a szöveg megalkotásával. Más kérdés, hogy nagyon sokan az előadás alapján ítélnék meg egy darabot, az pedig néha nagyon nem ugyanaz, a darab meg az előadás. Egy darabból annyiféle előadás születhet. Nem minden *Hamlet*-előadás csodálatos, ugyanakkor egy gyengébb darabból is létre lehet hozni egy szórakoztató, érvényes előadást. A rendezőn nagyon sok múlik. És fontos, hogy egy hullámhosszon legyen az író a rendezővel, de ez esetleges, ezt nem lehet tudni. Hacsak nincs valakinek egy olyan állandó munkatársa, akivel mindig dolgozik, egy író-rendező páros. Nekem egyébként nincs, de nem is hiányzik. Úgy általában nincs véleményem a rendezőkről. Ez ugyanolyan jó játék, hogy mi lesz egy darabból, mint maga a darabírás.

S. J.: Árpi, a te darabodban sokunk részére van fricska.

B. Á.: Saját magam részére is van fricska.

S. J.: Igen, saját magad részére is.

B. Á.: Aki megszámlolja, hogy hányszor szerepel benne az én nevem, az kap valamit az előadás végén. Azt gondolom, hogy önkritikával kell kezelni minden ilyen helyzetet, és a legtöbbször azt érzékelem, hogy nagyon sokszor sem a színházi alkotók, sem más művészeti ágban alkotók nem vagy nagyon ritkán alkalmazzák ezt az önkritikus hozzáállást és az öniróniát. Nagyon sokszor ráfeszülünk a dolgokra, pedig nem erről kell szólni. Ady is volt annyira nagyvonalú, hogy ezeket mind megengedte saját magával szemben is. Nyilván a többiekkel szemben meg még inkább. És azt gondolom, hogy ezzel a fajta öniróniával azt az érzetemet is megfogalmaztam, hogy itt Nagyváradon valahogy nem érzem ezt az Ady-kultuszt. Van egy szavakkal fenntartott Ady-kultuszunk, de nem tudunk közelebb jutni ahhoz az Adyhoz, akiről mi is itt most beszélgetünk. Ugyanúgy nem tudunk közel jutni hozzá, mint ahogy a darabban a színészek sem tudnak közel jutni hozzá.

S. J.: Márta, te olvastad a szövegeket?

F. M.: Nem. Árpiét elkezdtem olvasni, láttam, hogy nagyon pörög, nagyokat kacagtam, és úgy döntöttem, ezt inkább megtartom estére. Csak azt néztem, hogy oldalszám, tördelés, rendben legyen a kézirat.

Sz. L.: Én is azon gondolkoztam, hogy olvassam-e el előtte vagy ne.

S. J.: Én, ha van rá lehetőségem, bemutatás előtt, mielőtt megnézem az előadást, elolvasom a szöveget, akár kötetben, akár neten. Szeretem ismerni a szöveget, hogy az előadással összehasonlítsam magamban. Nagyon szépen köszönjük, hogy itt voltatok.

*A hanganyag átíratát
TÓTH HAJNAL készítette.*

Drámakihívás – a rendező szemével

A Várad körkérdésére Mátyás Zsolt Imre, Lovassy Cseh Tamás darabjának rendezője válaszol

– *Milyen a viszonyod Ady Endre költészetével?*

– Egészen sajtóságos, ugyanis eléggé korán megfertőzött. Vannak versek, amiktől egyszerűen nem tudok szabadulni. Az is lehet, hogy magától a szellemiségtől nem tudok szabadulni. Ennek ellenére soha nem készítettem pódium-előadást Ady-versekből. Az okát ne kérdezd. Lehet, restségből, vagy más okból. De egyes verseit itt-ott el-elmondogatom, ha alkalom szüli a versmondást. Azonban a szubkortexemben folyamatosan jelen van az Ady-jelenség. Nemrég készítettem egy minisorozatot képzőművészeti alkotások formájában, és még van pár meg nem valósított ötletem.

– *Volt-e valamiféle előzetes koncepciód, vagy a szöveg adta inspirációra hagyatkoztál?*

– Kizárólag a szövegre hagyatkoztam. Próbáltam előzetes koncepciót gyártani, de nem volt túl komoly ez a szándék. Részt vettem már színészként ilyen drámaversenyeken, és volt, hogy a rendező előzetes koncepcióval jött, abba belegyúrta a szöveget, és kész. De számomra a pillanat kihívása sokkal többet jelent, mert többet megtudok magamról ilyen helyzetben, mint hogyha biztonsági játékot játszom.

– *Mi lehet egy rendező maximális célkitűzése egy ilyen speciális helyzetben?*

– Kihámozni valami gondolatiságot az adott szövegből, megértetni azt a színészekkel, rávenni őket, hogy kövessenek és belemenjenek ebbe a „halálközeli utazás”-ba, és eljutni valamiféle mélységig, majd a lehető legbiztonságosabban révbe kalauzolni a „hajót”, úgy, hogy elsősorban a színészek jól érezzék magukat, aztán a közönség is megértsen valamit ebből az örült *dans macabre*-ból.

– *Mi az, ami a szövegben megragadott, vagy éppen mennyire kellett ellene menned?*

– Maga az alapötlet volt az, ami megragadott. Egy kicsit olyan *Westworld*-os érzésem volt. Ez egy tévés filmso-rozat, aminek az a lényege, hogy egy vállalkozó csoport felépít egy teljesen valóság-hű világot, benépesíti való-ság-hű ember-utánzatokkal, teljesen élethű bábokkal, amelyeket progra-moznak, és gazdag emberek befizet-nek egy kalandtúrára ebben a világ-ban. Ott aztán mindenféle dolog tör-ténhet a résztvevőkkel. A klónokat pedig időnként helyrepopofozzák, kitörlik a memóriájukból az emléke-ket és más programot írnak számuk-ra. Így aztán egész extrém helyzetek is kialakulhatnak, el egészen a gyil-kossáig. Nos, a mi darabunk az alapötlet szintjén hasonlított erre a történetre, bár Lovassy Cseh Tamás nem ebből inspirálódott. Csak ami-kor rákérdeztem, akkor fedezte fel a hasonlatosságot.

De hogy a kérdés második felére is válaszoljak, egyáltalán nem kellett a szöveg ellen mennem, és nagyon keveset húztunk ki belőle a próba folyamán. Tehát azt mondhatom, hogy egy színpadilag nagyon jól kigondolt, az idő rövidegének elle-

nére egységes és igényes, de ugyanakkor jól mondható szöveget kaptunk az írótól. És ez az utóbbi tényező nagyon fontos a színészek számára. Hogy a szöveg nyelve gördülékeny legyen.

– *Összességében milyen nyomot hagyott benned ez a kihívás?*

– Nagyon jó élményként maradt meg bennem. Egykettőre kialakult a színészekkel egy kreatív munkahangulat, együttgondolkodás, ami aztán inspiráló volt, egyik ötlet szülte a másikat, egyik poénból jött a következő. Elkapott a

játékszenvedély, és már kezdtem sajnálni, hogy nem lehet jobban kidolgozni az ötletet, az idő szorítása miatt. „Éhes” maradtam, ha érthető, amit mondani akarok evvel. Pár nap múlva beszéltem is Tamással erről, és javasoltam neki, hogy tovább kellene gondolni az ötletet, kibontani egy nyitottabb témában, és színpadra kellene vinni. Talán lesz valami belőle. Szóval jó buli volt. Feltöltődtem tőle.

Drámakihívás – a rendező szemével

A Várad körkérdésére Hunyadi István, Biró Árpád Levente darabjának rendezője válaszol

– *Milyen a viszonyod Ady Endre költészetével?*

– Azokat a verseit, amikkel találkoztam diákként, vagy amiket szavalóként mondtam, szeretem, főleg a szerelmes verseket, az *Elbocsátó szép üzenet* konkrétan az abszolút kedvenceim között van, de nem ástam mélyebbre, nem merném állítani, hogy behatóan ismerem. Váradiként persze ennek ellenére speciális a viszonyom hozzá, a sajátomnak érzem, száz év távlatából is érvényes, nagy költőnek tartom.

– *Volt-e valamiféle előzetes koncepciód, vagy a szöveg adta inspirációra hagyatkoztál?*

– Egyértelműen a szövegre hagyatkoztam, hiszen a helyzetből adódóan sem tudhattam, mi vár rám, illetve előző este volt a *Tündér Lala* bemutatója, amiben játszom. Szóval időm sem volt ilyesmire, éjszaka tudtam csak a szöveggel is foglalkozni. Szerencsére a szereposztás adott volt, illetve a jól ismert kollégáimmal dolgozhattam, volt alapom bízni a közös kreativitásban.

– *Mi lehet egy rendező maximális célkitűzése egy ilyen speciális helyzetben?*

– A szöveg értelmes, érzékeny megmutatása. Eljutni oda, ahol normális esetben a második rendezői próbán kéne tartani, a főbb gondolati vonalak tiszták, mindenki sejti, mikor jön be, mikor megy ki. Sok lehetőség volt az anyagban, nagyon észnél kellett lenni, hogy mikor elég, mikor fogjam vissza a csapatot, hogy ne akarjanak még valamit belegyúrni.

– *Mi az, ami a szövegben megragadott, vagy éppen mennyire kellett ellene menned?*

– A sokrétegűsége, önreflektivitása, az, hogy a színészek egyszerre játszottak karaktert és képzeleti önmagukat, illetve hogy a rendezőt is beleírta, aki ugye én voltam. Mondjuk, ez okozott komoly nehézséget, nem is csak azért, mert a rendezés mellett színészként is feladatomból volt, hanem mert nem tudtam, hogy a színész engem vagy a darabbéli rendezőt szólítja meg éppen.

– *Összességében milyen nyomot hagyott benned ez a kihívás?*

– Nagyon jó élmény volt, rá kellett jönnöm, hogy szeretem az ilyen helyzeteket. Persze szerencsém volt, hiszen egy nagyon élő szöveggel dolgozhattam. Ebben a helyzetben a közönség sokkal inkább érzi, hogy részese az eseménynek, sokkal jobban érzékelhető az itt és most, a nézőknek esélyük sem maradt csendben elüldögélni, mint a mozi-ban.

Drámakihívás – a rendező szemével

A Várad körkérdésére Tasnádi-Sáhy Péter, Demény Péter darabjának rendezője válaszol

– *Milyen a viszonyod Ady Endre költészetével?*

– Kamaszkoromban kifejezetten a kedvencek között volt, aztán az emlékévkapcsán a kellemesnél szorosabbá vált a kapcsolatunk, a mostani volt a harmadik vele összefüggő színházi projekt egy éven belül, amihez közöm volt (kettőt rendeztem, egynek a dramaturgja voltam), a *Váradon* kívül másik két folyóirat kért szöveget, szóval most egy kicsit elég. Pedig a fent sorolt feladatok okán újra el kellett mélyednem a verseiben, publicisztikáiban és a zsenialitása még nyilvánvalóbb, mint gyerekfejjel volt, csak éppen a hangsúlyok kerültek máshova: a *Szent Margit legendája*, *A harmadik emeletre* vagy a *Most pedig elnémulunk* sokkal fontosabbá váltak számomra, mint a közzsájon forgó nagy versek.

– *Volt-e valamiféle előzetes koncepciód, vagy a szöveg adta inspirációra hagyatkoztál?*

– Bár a színházban ma már korántsem egyértelműen a szöveg az úr, amit személy szerint egyáltalán nem bánok, jelen esetben, azt hiszem, a feladattal együtt mégis valamelyest a szöveg szolgálatát is vállaltuk. Az előzetes koncepcióm tehát az volt, hogy véletlenül se legyen koncepcióm. Ott voltam a sorshúzáson, amikor a szerzők megtudták, milyen témára kell szöveget gyártaniuk, de igyekeztem elfelejteni a hallottakat, nem olvastam utána a felbukkanó életrajzi motívumoknak. Mellesleg reméltem, hogy ennek nem is vehetném hasznát, és nem kell valamilyen történetileg hű anyaghoz illusztrációt gyártani, hanem az írók a lovak közé dobják a gyeplőt.

– *Mi lehet egy rendező maximális célkitűzése egy ilyen speciális helyzetben?*

– Igazából tulajdonképpen az, ami bármilyen más színházcsinálós helyzetben: fenn kell tartsa saját, illetve a színészek

kíváncsiságát, játékos kedvét, aztán a közös keresgélés eredményét fogyasztható formába kell szerkesztesse. Annyi a különbség, hogy itt kevesebb az idő, észnél kell lenni, amikor az ember beosztja ezt a néhány órát, hogy ne akarjon túl sokat markolni.

– *Mi az, ami a szövegben megragadott, vagy éppen mennyire kellett ellene menned?*

– Szerencsémre Demény Péter nyitott egy kiskaput a szövegben Balázs Bélán keresztül *A kékszakállú herceg vára* felé, amiből adódott, hogy a mi előadásunkban a *Legénylakás* – ez ugye a szöveg címe – maga a férfiszív legyen, egy gondolati tér, ami máris segített távolabb evezni az általam egyre kevésbé kedvelt realizmustól. Maga ez az ötlet adott némi játéklehetőséget, aztán pedig a végére belesimultunk – az egyébként csodaszép – inkább irodalmi, mint színházi szövegbe. Amit Péter leírt, az elsőtől az utolsó mondatig elhangzott, csak pár reflexiót szúrtunk bele a saját viszonyunkról vagy éppen szurkálódva felhívtuk a figyelmet egy apró dramaturgiai hibára.

– *Összességében milyen nyomot hagyott benned ez a kihívás?*

– Alapvetően meglepett a nagy érdeklődés, bár már tapasztalatból is tudhatnám, hogy a közönség szereti az ilyesmit, az ehhez hasonló projektekben rímél valami a tehetségkutatókon edzett közhangulatra, hiszen rövid idő alatt kell valamiféle teljesítményt leadni, nem verseny, de azért mégis kicsit mintha...

Nincs ezzel bajom, sőt, most is nagyon élveztem, viszont nagyon tudnék örülni, ha a csendes elmélyedés is legalább ennyire menő dolognak számítana.